

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2016
tél

Vércsetelepítés
a Vértesben

Saskeselyű
Magyarországon

Przsevalszkij
– az ornitológus

Haragos, de
nem mérges

Madárodúk és etetők, madáreleség, ajándéktárgyak, festmények, CD-k, madaras könyvek, játékok széles választéka az MME Természetbarátok boltjában!

Decemberben hétfőtől péntekig meghosszabbított nyitvatartással (10-18 óra) várjuk kedves vásárlóinkat az MME Madárbarátok boltjában. Ha szeretné, hogy a webboltban rendelt termék még karácsony előtt megérkezzen otthonába, december 19-éig legyen szíves rendelését leadni. **Utolsó nyitvatartási nap december 23. 10-18 óra.**

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a www.mme.hu/bolt honlapunkat!

Termékeink megvásárlásával madárvédelmi munkánkat segíti!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarorszáért!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSÁK

- Ács László** • MME Bolt
Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Bodnár Katalin • társadalmi kapcsolatok
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kételtű- és hullóvédelem
Haraszthy László • madártan
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Madas Katalin • BirdLife-partnerek
Magyar Gábor • Madártan
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • Madárbarát kert
Vásóny Petra • Marketing

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

- Aradi Csaba** (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Láng István (akadémikus, kutatóprofesszor)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

- J. Artyuhin** • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba**
Imre Tamás • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs** • **Lóki Csaba** • **Máté Bence** • **Nehéz László**
Novák László • **Streit Béla** • **Suhayda László** • **Vizúr János**

GRAFIKUSOK

- Kókay Szabolcs** • **Matyikó Tibor** • **Zsoltos Márton**
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

TÁMOGATÓNK

A címlapon: **Fenyőpinty** (Lóki Csaba felvétele)

Társadalmi szervezet

Mitől is társadalmi egy szervezet? A törvények által előírt szabályok betartásától? Attól, hogy a bíróságok elfogadják-e az alapszabályunkat? Attól, hogy garantáltak-e működésünkben a demokratikus folyamatok? Attól, hogy közcélt szolgál-e a szervezet tevékenysége? Ez mind fontos szempont, amelyeknek egyesületünk folyamatosan megfelel, és törekszik ezt példamutatóan tenni. Véleményem szerint egy szervezet elsősorban akkor társadalmi, ha a társadalom mögötte áll. Az elmúlt időszakban elég vegyes képet látunk abban a tekintetben, hogy a társadalom egésze hogyan áll a természetvédelem ügyéhez, mennyire érte az azt fontosnak, mit hajlandó tenni érte, és mit hajlandó feláldozni érte.

Ha a társadalom egésze nem is áll mögöttünk, de van egy nem olyan kicsi csoport, akit az egyesület magáénak érezhet. Ez a csoport a tagjainkat, önkénteseinket és támogatóinkat, Önöket jelenti. Az elmúlt években éves szinten több mint 100 ezer munkaórát töltöttek fáradságos önkéntes munkával, hogy sasokat őrizzenek, hogy madárállományokat mérjenek fel, hogy képviseljék az ügyünket rendezvényeken, és hogy gyakorlati természetvédelmi munkával (odúk, műfészkek készítésével és kihelyezésével, élőhelykezeléssel és más izzadságos feladatok elvégzésével) járuljanak hozzá a természetvédelem ügyéhez. Az elmúlt évben 5000 tagunk járult hozzá tagdíjával, és közel 15 ezer támogatónk adományával a munkához anyagilag. Önök 30 ezer kitűzőért adtak támogatást egyesületünknek országszerte. És nem utolsósorban több mint 6500-an, az eddigi legtöbben ajánlották fel adójuk 1%-át szervezetünk céljaira. Az így kapott több mint 29 millió Ft támogatás a természetvédelmi szervezetek között a legtöbb és az összes társadalmi szervezet között a 23. helyet jelenti. Ez azt gondolom nem csak egy anyagi támogatás jelent, hanem mutatja szervezetünk társadalmi támogatottságát is. A fentiek csak azok a hozzájárulások, amiket számszerűsíteni tudunk, és nem tartalmazza azt, amikor valaki egyesületünk tagjaként vagy szimpatizánsaként a saját környezetében, madárbarát kertjében, munkahelyén, gazdaságában tesz a madárvédelemért. Köszönet illet mindenkit, aki munkaórát, forintot, tevékenységet ajánlott fel közös ügyünkhöz.

De egy kicsit megfordítanám a fogalmazást, mert ez az egyesület, mint társadalmi szervezet az Önöké. Az Önök irodájában ülök, és az Önök számítógépén írom ezeket a sorokat. Sőt, amikor Brüsszelbe a BirdLife International irodájába utazom hamarosan az európai munka koordinációját egyeztetni, akkor az Önök európai irodájában fogok ülni, és elküldöm az Önök alkalmazottait lobbizni egy hatékonyabb európai természetvédelemért. És remélem, amikor felszólalunk a természetvédelem érdekében itthon, Európában vagy globálisan, Önök is úgy érzik, hogy az Önök hangját hallatjuk. Mert Önök nélkül nem lehetünk társadalmi, de még csak szervezet sem. Ezért kérem, hogy továbbra is álljanak közös egyesületünk mellett és mögött, és segítsék a közös munkát azzal, amivel a legjobban tudják: munkával, tanáccsal, kritikával, adománnyal, vagy csak figyelemmel. Bármekkora is legyen ez a hozzájárulás, törekszünk gondoskodni arról, hogy az minél hatékonyabban érvényesüljön közös céljaink elérése érdekében.

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL

	Vörös vércsék telepítése a Vértesi Natúrparkban	16
	Saskeselyű Magyarországon	28
	Haragos, de nem mérges	38

A Madártávlat korábbi lapszámait letölthetők honlapunkról: www.mme.hu/madartavlat_magazin

Az MME természetvédelmi tevékenysége 12.

Természet-
védelem

© Orbán Zoltán felvételei

A CIKKSOROZAT MÁR MEGJELENT részeiben bemutattam, hogy milyen módon és mértékben vettek részt tagjaink és munkatársaink a védett természeti területek kihirdetését előkészítő folyamatokban, legtöbbször kezdeményezőként. A 7. és 8. részben a füves puszták és az ártéri erdők megőrzése érdekében végzett tevékenységünket, majd az Európai Unióhoz történő csatlakozás előkészítő folyamatában játszott szerepünket, illetve az azt megelőző Fontos Madárelőhelyek program megvalósítását ismerttettem. Ezek mindegyike a madarakon kívül, számos további élőlénycsoport védelmét is szolgálta. Az MME tagságára a kezdetektől jellemző volt, hogy sokak természet iránti érdeklődésének középpontjában nem is a madarak álltak. Sokan voltak és ma is vannak tagjaink között olyanok, akik botanikusként is nálunk talál-

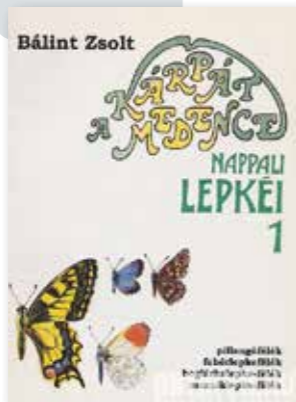
A békamentő akcióknak két-éltűek tömegei köszönhetik megmaradásukat
Lent: Az MME kiadásában nemcsak madártani szakkönyvek jelentek meg, régóta fontosnak tartottuk más élőlénycsoportok bemutatását is.

ták meg a legkedvezőbb feltételeket természetvédelmi céljaik megvalósításához. Mások számára pedig az állatvilágon belül voltak fontos csoportok, amelyekkel elkezdtek foglalkozni, vagy már azért léptek tagjaink sorába, hogy az MME keretei között valósítsanak meg természetvédelmi projekteket.

Azok, akik akkoriban az egyesület tevékenységét meghatározták,

világosan látták, illetve időben felismerték, hogy az MME lehetőségei és felelőssége több mint egy madárvédő szervezeté. Erős szervezetünk, a legkülönbözőbb természetvédelmi problémák megoldására való nyitottságunk és szakembereink felkészültsége lehetővé tette, hogy bármely más élőlénycsoport védelméhez komoly segítséget tudjunk adni. Az alapítványokon keresztül megszerzett természeti értékekben gazdag területek – amelyről az előző cikkben számoltam be – kezelésbe vétele is azt a célt szolgálta, hogy a madarak védelménél szélesebb körű tevékenységet tudjunk megvalósítani.

Megjelent az igény arra vonatkozóan, hogy az egyesületen belül már sokféle zajló békamentéseket és más, a kétéltűek és hüllők megőrzését szolgáló tevékenységnek szervezeti formát is adjunk. Nagy lendületet adott ennek a munkának

© Molnár V. Attila felvételei

A Bükk térségében kezelésbe vett területeken nemcsak ritka nappali lepkék, hanem számos védett növényfaj is megtalálható, például fekete kökörcsin, árlelű len, tavaszi hérics és piros kígyószisz.

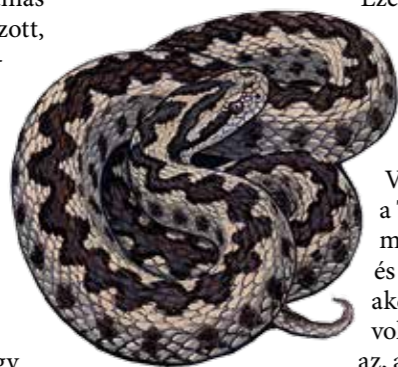
© MME Archivum

a felismerés, amely szerint a Duna-Tisza közén valamikor sokféle előforduló és egyáltalán nem ritka rákosi vipera kipusztulásának megakadályozása érdekében valamit tenni kellene. A faj kritikus helyzetének széles körben való megismerése Péchy Tamás érdeme, mint ahogy az is, hogy szisztematikus felmérésekbe kezdett. Jól emlékszem a kezdeti lépésekre. Tamás akkor az egyesületnél dolgozott, és kérte, hogy heti egy munkanapján hivatalosan is a viperával foglalkozhasson. E munka során szerzett tapasztalatok vitték azután az egyesületet a rákosivipera-védelmi tevékenység, a védelmi projektek kidolgozás és megvalósítása felé. Nem volt könnyű áttörni a belső és külső falakat sem egy ilyen ismeretlen és olyan nagyon nem is szeretett faj védelme érdekében. De sikerült. Az eredményekről már a Madártávlatban több ízben olvashattak tagtársaink.

Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztály

Az egyesület tagjai már a kezdetek kezdetén szembesültek azzal, hogy az ország legkülönbözőbb részein

Péchy Tamás a Rákosivipera-védelmi Központban, az egyik védencével
Lent: Rákosí vipera

© Zsoldos Márton

tavasszal a kétéltűek – elsősorban varangyok és az ún. „barna békák” (erdei, mocsári és gyepi békák) ezerszám pusztulnak a közutakon a szaporodóhelyekre történő vándorlásuk során. A tömeges pusztulások megakadályozása érdekében valamit tenni kellett. A helyi csoportok az ország különböző részein „béka-mentő akciókat” kezdtek szervezni.

Ezek közül az első a Fertő tó déli partján haladó közút mentén zajlott a soproni Erdészeti Egyetem hallgatóival szoros együttműködésben. Későbbiekben, Vas megyében, Baranyában, a Tápíóság térségében és még számos helyen zajlottak és ma is folynak hasonló akciók. Érdekes előzménye volt ennek a tevékenységnek az, amikor a Zemplénben a közutakon tapasztalt nagymértékű szalamandra-gázolást észlelve, megkerestük a közlekedési minisztériumot azzal a kéréssel, hogy az állatok úttesten való áthaladása és a tömeges pusztulás megakadályozása érdekében helyezzenek ki figyelemfelkeltő táblákat. (Akkoriban Nyugat-Európában már széles körben ismert és használt volt a közutak mentén kihelyezett békát

ábrázoló tábla és a szükséges kiegészítői). Sajnos ez a kezdeményezésünk nem vezetett sikerre.

Azzal, hogy a kétéltű- és hüllővédelem „bekerült” az MME szervezeti rendszerébe és tevékenységébe is, illetve azzal, hogy az 1993-ban megalkotott stratégiában nevesítettük is az ezzel kapcsolatos céljainkat és feladatainkat, újabb lendületet vett e fajok felmérése és védelme. Érdemes megemlíteni, hogy akkor a rákosi vipera mellett a haragos sikló, a zöld gyík, az elevenszülő gyík és a pannon gyík került nevesítésre az MME természetvédelmi célkitűzései között. Az eredmények ma szinte természetesen, de nagyon sok önkéntes munka és szervezés eredményeként alakult ki a mai helyzet. Az, hogy ma már az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya azzal büszkélkedhet, hogy online feltöltési lehetőséget biztosítva végzi az ország egész területén a kétéltűek és hüllők felmérését, valamint gyakorlati védelmi intézkedések sorát hatja végre a pannon gyík és a haragos sikló élőhelyeinek fenntartása és az ott élő állományok megőrzése érdekében, már szinte természetes. Ma már az is magától értetődő, hogy a nagyvárosok környékén

lévő vizes élőhelyeken élő mocsári-teknős-állományokat súlyosan veszélyeztető vörös- és sárgafülű ékszerteknősöknek, mint a legveszélyesebb invazív fajok kifogásáról és ezzel elszaporodásának megakadályozásáról is a szakosztály tagjai gondoskodnak. Ha már teknősökről ejtünk szót, akkor meg kell említeni egy újkeletű problémát, amelynek megoldásában az MME tagjai a nemzeti park igazgatóságok munkatársaival együttműködve, gyakran az ő munkájukat segítve, vesznek részt. Nevezetesen az egyre nagyobb számú rókaállomány súlyosan veszélyezteti a mocsáriteknős-állományokat, mivel fészkeikből kikaparják a lerakott tojásokat, és felfalják azokat. A kétéltűek és a hüllők védelme sem nélkülözheti a tudományos kutatásokat és a vizsgálatok eredményeinek közreadását, annak érdekében, hogy azok mielőbb a gyakorlatban is hasznosuljanak. Az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya ezért a Magyar Természettudományi Múzeummal és a Szent István egyetemmel együttműködésben immáron hagyományosnak mondható – kétévenként megrendezett – konferenciákon adja közre eredményeit, illetve lehetőséget biztosít mások számára kutatásaik megismertetésére.

Az MME több évtizedes tevékenysége során – véleményem szerint – két olyan dolgot hozott létre, amely megismételhetetlen és éppen ezért az egyesület legfőbb értékei közé tartozik. Az egyik az a hálózat, amelyet tagjaink, támogatóink és területi szerveink alkotnak, és amely lehetővé teszi, hogy országos szinten képesek legyünk felméréseket végezni, vagy egy-egy helyi problémát gyorsan kezelni. A másik az az adatbázis, amelyet az MME tagjai és támogatói hoztak létre és amelyben a Monitoring Központban, a Gyűrűző Központban lévő sok millió adat mellett ma már ott vannak a kétéltű- és hüllőfajok elterjedésére és mennyiségi viszonyaira vonatkozó is. 2011 óta ezen írás elkészültéig már 31 500 adat gyűlt össze a „Herptérkép” adatbázisában. Ez a hatalmas adattömeg, amelyik egyrészt folyamatosan bővül, másrészt sokféleképpen lekérdezhető számos természetvédelmi feladat megvalósításához biztosít alapszerepet, legyen az egy kezelési terv készítése vagy egy területrendezési koncepció kidolgozása, vagy egy nagyobb beruházást előkészítő

© Zsoldos Márton

környezeti hatásvizsgálat. Mivel különösen a kétéltűek igen érzékenyen reagálnak a különböző környezeti változókra, környezetünk állapotának meghatározásához is elengedhetetlenek a róluk gyűjtött adatok. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy hazánkban sem a kétéltűekre sem a hüllőkre vonatkozóan nincs másik hasonlóan friss és ellenőrzött adatokat magában foglaló adatbázis.

Denevérek és más emlősök

A rétisasvédelmi tevékenység tervezése és megvalósítása során az abban résztvevők számára már az 1970-es évek végén nyilvánvalóvá vált, hogy a faj túlélésének biztosítása az élőhelyek megőrzése, illetve jó állapotban tartása nélkül nem valósítható meg. Ugyanakkor a kezdetektől az is világos volt, hogy a rétisasvédelem nem választható el a mocsári teknős és különösen nem az 1970-es és 80-as években még igencsak sérülékeny állapotban lévő hazai vidraállomány védelmétől. A vidra iránti érdeklődés mellett egyre több helyi csoportunk kezdett el foglalkozni a denevérek feltárással és védel-

A kezdetektől az is világos volt, hogy a rétisasvédelem nem választható el az akkoriban még igencsak sérülékeny állapotban lévő hazai vidraállomány védelmétől

© Völgyi Sándor felvétele

mével. Sajnos amikor már megérett a helyzet egy egyesületen belüli denevérvédelmi vagy emlősvédelmi szakosztály létrehozására, jelentős késésben voltunk. Akkor ugyanis már több szervezet is létrejött a denevérek kutatására, védelmére. Az MME tagjai és csoportjai szinte magától értetődő módon az épületlakó denevérek védelmi problémáival találkoztak. Ennek

© Zsoldos Márton

Háromcsíkos szöcskegér

évek második felében nem sikerült, mert akik már más szervezetben elköteleződtek, konkurenciát véltek felfedezni a kezdeményezésünkben.

Ez azonban nem tántorította el az egyesületet a denevérek védelme iránti elkötelezettségétől, amit a fentebb idézet stratégiában is megjelenített. Hosszú időnek kellett azonban eltelni addig mire 2012-ben, akkor már külső kezde-

© Boldogh Sándor

az volt az oka, hogy önkénteseink a templomtornyokban, padlásokon, vagy más zavarásmentes épületekben, ahol gyöngybaglyok után kutattak, denevéreket is vagy csak azokat találtak. Ezeket az állatokat az épületek felújítások, lezárások stb. éppen úgy kedvezőtlenül érintették, mint a gyöngybaglyokat. Értelemszerű volt a két tevékenység összekapcsolása. Az MME nem tehetett meg ezért azt, hogy ne kezdeményezze egy önálló emlősvédelmi szakosztály létrehozását. Sajnos ez az 1990-es

Csonkafülű denevérek kolóniája. A denevérek védelmében különösen fontos feladat a lakosság meggyőzése, a természetvédelmi felvilágosító munka

ményezésre az MME keretei között megalakult az Emlősvédelmi Szakosztály.

Feladat pedig bőven akadt, hiszen a denevérek mellett más emlősfajok is kiemelt figyelmet érdemelnek, mint pl. a háromcsíkos szöcskegér vagy a hiúz, amelyek védelme igen csak aktuális feladat, nem beszélve a földikutyákról. Ezekről az állatokról kiderült ugyanis, hogy a korábbi vélekedéssel szemben nem egy, hanem három faj él hazánkban, és bizony ezek mindegyike súlyosan veszélyeztetett.

Lepkék és szitakötők

A lepkék sokkal finomabb léptékben képesek egy-egy élőhely állapotának jelzésére, ezért különös jelentőségük van mind a természetvédelmében, mind pedig a környezet állapotának meghatározásában. Ezeknek a fajoknak a védelmére megalakítottunk egy szakosztályt, amelyik azonban még nem tudott olyan módon kibontakozni, mint a Kétlétű- és Hüllővédelmi Szakosztály. Ez különösen azért sajnálatos, mert egyrészt számos európai országban a lepkék védelme már már széles rétegeket vonzó tevékenység, másrészt ezt a kérdést egyetlen másik szervezet sem tűzte zászlajára. Ez még akkor is igaz, ha vannak különböző szervezetek által megvalósított, kisebb-nagyobb lepkvédelmi akciók Magyarországon. Alapítványaink által vásárolt területek között pedig olyanok is vannak, amelyeket kizárólag egy-egy veszélyeztetett lepkefaj megőrzése érdekében vettünk kezelésünkbe. Az 1993-ban megalkotott stratégiában 17 lepkefaj került nevesítésre, közöttük olyanok is, amelyek az Európai Unióba történt belépéssel ún. Natura 2000 jelölőfajokká váltak, mint pl. a nagy tűzlepke, a sötét hangyaboglárka, vagy az ezüstsávós szénalepke. A lepkék védelme terén még bőven van tennivaló, és az MME sem használta még ki e téren a lehetőségeit. Sok más érdekes és élményt nyújtó program mellett ehhez a tevékenységhez is várjuk tagtársaink jelentkezését.

A 12 részes sorozatban igyekeztem összefoglalni és bemutatni az MME megalakulása óta végzett széleskörű természetvédelmi tevékenységet, ami gyakran összefolyt olyan kutatásokkal is, amelyek nélkül a védelmet nem lehetett volna megvalósítani. Sorozatunk végén arra biztatom tagtársaimat, hogy – addig, amíg vannak emlékezők – foglalják össze a helyi csoportok, szakosztályok és más szervezeti egységekhez kötődő MME tevékenységet, mert ezekből sokat tanulhatnak az utánunk jövők, illetve bizonyosan sokan vannak azok is, akiket érdekel, hogy milyen eredményeket ért el az MME, amelyeknek minden tagunk és támogatónk részese.

Haraszthy László

© Haraszthy László felvétele

A nappali lepkék a jövő természetvédelmében különösen fontos szereplők lehetnek. A bennük rejlő lehetőséget azonban eddig még nem sikerült kihasználnunk. Balra: kardos pillangó Fent: fecskefarkú pillangó

© Orbán Zoltán felvétele

Sasok, nyulak, mérgezések

A Helicon Life projekt közös eredményei és tapasztalatai

Természet-
védelem

© Horváth Márton felvétele

AZ ILLEGÁLIS RAGADOZÓMÉRGEZÉSEK 2005-2008 közötti ugrásszerű növekedéséről, azok természetvédelmi hatásáról, illetve a mérgezések visszaszorítása céljából az Európai Unió támogatásával indított Helicon Life projekt 2012 és 2016 közötti céljairól már beszámoltunk a Madártávlat korábbi számaiban. A korábban leírtak ismétlését mellőzve jelen cikkünkben az azóta eltelt öt év közös eredményeit és tapasztalatait foglaljuk össze, amely során példaértékű volt a korábban sokak által ellenérdekeltnek tekintett természetvédelmi, vadászati és egyéb szakmai csoportok együttműködése. Kissé eltérve a Madártávlatban megszokott cikkek formátumától, a téma iránt komolyabban érdeklődők számára összefoglaltuk a projekttel kapcsolatban született fontosabb szakkikkeket és jelentéseket is.

© Jakab Sándor felvétele

Alternatív ragadozó-gyérítési módszerek

A mérgezések hátterében szinte kivétel nélkül az áll, hogy az elkövetők a háziállatok, vagy a gazdálkodásuk alá vont vadon élő fajok állományát akarják megóvni a természetben előforduló ragadozóktól. Legtöbbször ez a tevékenység azokra a gyakori fajokra (róka, sakál, borz, dolmányos varjú, szarka, kóbor kutya vagy macska) irányul, amelyek más módszerekkel vadászok által legálisan is gyéríthetők. Ezen esetekben felmerült, hogy az elkövetők szükségszerű felelősségre vonása mellett, elősegíthetjük a mérgezések csökkentését úgy is, ha az alternatív legális ragadozó-gyérítési módszerekkel jobban megismertetjük a vadászatra jogosultakat. Az ezt célzó kezdeményezésünk során projektpartnerünk, a Vadászkamara megbízásából

Mezei nyúl hasznosítás

A Vadászkamara megbízásából a SZIE VMI kutatói elkészítettek egy részletes elemzést a hazai apróvadállomány és a ragadozó-gazdálkodás helyzetéről. A tanulmány többek között felhívja a figyelmet arra is, hogy – a nyilvánvaló élőhelyi problémák mellett – a mezei nyúl esetében az is komoly negatív hatással lehet az állományra, hogy a hasznosítást nem a faj biológiai paramétereire alapítják és végzik a vadászatra jogosultak. Miszerint:

- az állománycsökkenés ellenére évtizedek óta országosan 30% környékén tartják a hasznosítási arányt, amelyet az alábbi módszertani problémák tetéznek;
- a kései (decemberi) vadászat már egyértelműen relatív túlhasz-

Élőhelyek leromlásának megakadályozása

A vadgazdálkodókkal, mezőgazdálkodókkal és más helyi szakmai csoportokkal együttműködésben elkészült a Jászság Különleges Madárvédelmi Terület fenntartási terve, amely fő javaslatok az apróvad- és madárbarát mezőgazdálkodási módszerek alkalmazására irányulnak. Ezen gazdálkodás pénzügyi ösztönző rendszerének kialakításához elkészítettük a részletes szakmai javaslatunkat a Jászság Magas Természeti Értékű Terület (MTÉT) megalósítására, amely a jászsági parlagisas-élőhelyeken gazdálkodókat hivatott környezetbarát gazdálkodásra serkenteni. Emellett „A fenntartható természetvédelem megalapozása magyarországi Natura 2000 területeken” projekttel együttműködésben készítettünk egy megalapozó javaslatot az apróvadfajok számára kedvező élőhelyek létrehozásáról és fenntartásáról célzó agrár-környezetgazdálkodási intézkedések bevezetéséhez, amely már országosan is pozitív irányba mozdíthatja a gazdálkodás irányát.

A Földművelésügyi Minisztérium nagyrészt elfogadta a javaslatokat és beépítette a Vidékfejlesztési Programba. Tekintettel azonban az agrár-környezetgazdálkodási keretek relatív forráshiányára, valamint arra, hogy a beérkezett támogatási kérelmek elbírálása során nem minden esetben a legmagasabb vállalatokat tevő gazdál-

© Bajor Zoltán felvétele

a Szent István Egyetem Vadvilág Megőrzési Intézete (SZIE VMI) ragadozógyérítési protokollt dolgozott ki. A protokoll alapján a Jászsági Különleges Madárvédelmi Területen működő vadászatra jogosultak csapdázó képzéseken vettek részt, különböző csapdazeteket kaptak hosszú távú használatra, valamint a Vadászkamara által meghívott önkéntes kóborozó csapatok is segítettek a helyi vadászatra jogosultak munkáját.

nosítást eredményez, amely a következő évi szaporulat alapját képező törzsalományt érinti;

- az általában januárban végrehajtott élőnyúl-befogások még inkább a törzsalományt érintik, így populációbiológiai szempontból ez is egyértelműen relatív túlhasznosításhoz vezet.

Ezen okokból mindenképpen szükség lenne a hazai apróvad-vadászati gyakorlat biológiai szempontú újraértékelésére.

© Horváth Márton felvétele

Mérgezések felderítése

A projekt egyik első és legfontosabb feladata az volt, hogy a mérgezések felderítésben részt vevő szakmai csoportok munkájához egységes és mindenki által elfogadott protokollok készüljenek. Ezen célból a mintegy 30 természetvédelmi szakmai szervezetet tömörítő Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács, kiegészülve állatorvosi, vadászati és rendőrségi szervezetekkel 2013-ban megalakította a Mérgezés-megelőzési Munkacsoportot, amely 2014-re kidolgozta és elérhetővé tette az azóta általánosan használt terepi, állatorvosi és rendőrségi protokollokat.

A mérgezések felderítésében három modern módszert is bevezettünk, amely mind komoly előrelépést jelentettek.

Spanyol mintára Közép-Európában először egy méreg- és tetemkereső kutyás egységet hoztunk létre. Az egység az elmúlt három évben több mint 500 terepi felmérést és házkutatást hajtott végre, amely során mintegy 200 védett állatot érintő bűncselekménnyel kapcsolatos tetemet, csalétket vagy nyomot talált, amellyel nagyban segítette a rendőri szervek munkáját.

Az egyre fejlődő nyomkövetők segítségével több mint 40 parlagi sas mozgását követhettük folyamatosan, és az így kinyert pótolhatatlan több százeres mennyiségű adatpont szintén segített több bűncselekmény helyszínét is feltárni.

Az egyes parlagi sasok vedlett tollaiból kivont DNS segítségével Kárpát-medencei lefedettségű DNS-adatbázist hoztunk létre, így minden korábbiánál pontosab-

ban fel tudtuk tárni, hogy mely területeken cserélődnek természet-ellenes arányban a költőmadarak, amely háttérben legtöbbször emberi eredetű okok, köztük a mérgezés áll. Az adatbázis segítségével arra is lehetőségünk volt, hogy az elpusztult vagy elkobzás során megkerült madarak eredetét is be tudtuk azonosítani.

ban fel tudtuk tárni, hogy mely területeken cserélődnek természet-ellenes arányban a költőmadarak, amely háttérben legtöbbször emberi eredetű okok, köztük a mérgezés áll. Az adatbázis segítségével arra is lehetőségünk volt, hogy az elpusztult vagy elkobzás során megkerült madarak eredetét is be tudtuk azonosítani.

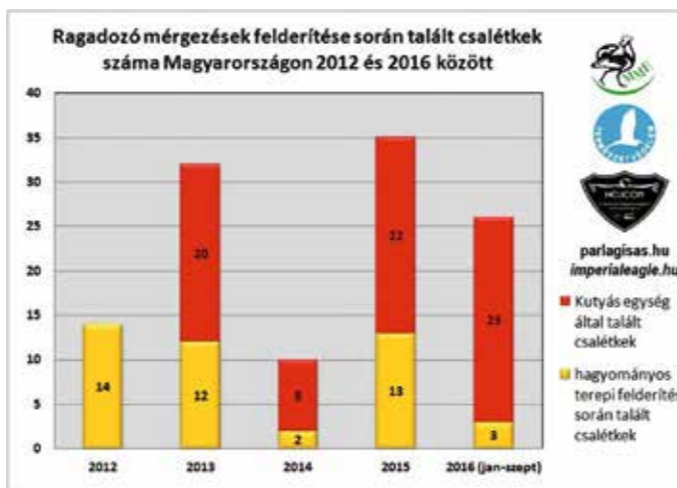
„Hagyományos” sasvédelem

A parlagi sas állományának lassú növekedésével a mára már hagyományosnak tekinthető ragadozómadár-védelmi módszerek jelentősége szerencsére csökkent. Mindazonáltal a mérgezések megelőzése céljából a projekt keretében néhány kiemelten veszélyeztetett területen az MME és az illetékes Nemzeti Park Igazgatóságok téli etetéssel és műfészkek kihelyezésével próbálták

a sasokat biztonságos területeken tartani. Évente három veszélyeztetett fészeknél őrzést is szerveztünk, egyrészt, hogy a sikertelenül költő pároknál biztosítsuk a zavartalanságot, másrészt, hogy a fészekőrzésben részt vevő közel 400 önkéntes megismerkedhessen ezzel a rejtett életmóddal ragadozómadárral.

A mérgezések miatt vagy egyéb okból élve kézre került sérült madarak ellátását az állatkertek és madárkórházak képzett állatorvosai látták el, és az öt év alatt kilenc példányt sikerült gyógyultán szabadon engedni.

A projekt keretében jelentős ráfordítással és közel 100 szakember bevonásával folyamatos terepi felmérések zajlottak, amelyek célja a hazai parlágis-állomány monitorozása és a mérgezések visszaszorítása volt. Az öt év alatt 690 parlágisfiókat gyűrtünk meg, amelyek fele-kétharmada ugyan már nagy valószínűséggel nincs életben, de az állomány újra megfigyelhető lassú növekedése azt mutatja, hogy az elmúlt két évben a kieső idősebb egyedek helyét újra fiatalok foglalják el.

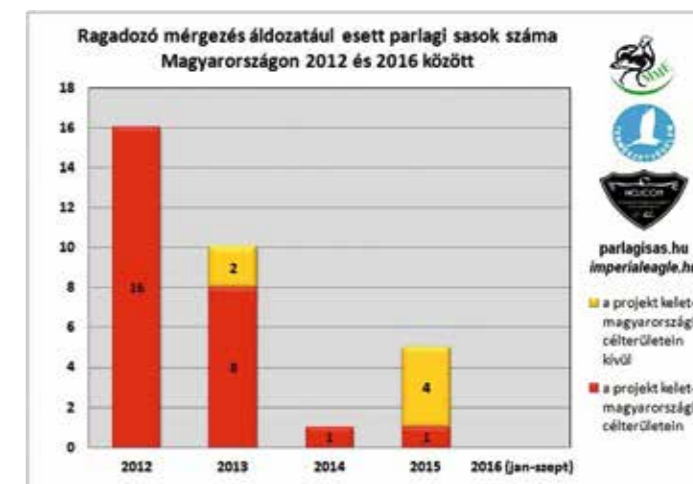
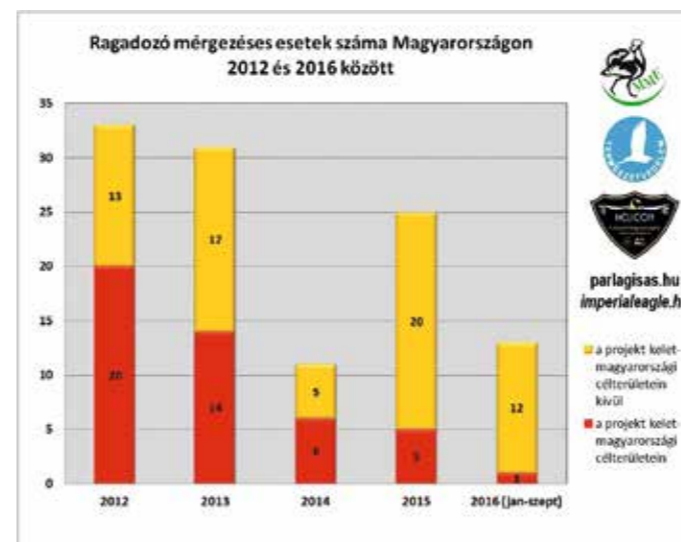
© Morvai Szilárd felvétele

ban fel tudtuk tárni, hogy mely területeken cserélődnek természet-ellenes arányban a költőmadarak, amely háttérben legtöbbször emberi eredetű okok, köztük a mérgezés áll. Az adatbázis segítségével arra is lehetőségünk volt, hogy az elpusztult vagy elkobzás során megkerült madarak eredetét is be tudtuk azonosítani.

Mindezen protokollok és módszerek azt eredményezték, hogy a ragadozómérgezések szempontjából világon az egyik legjobban feltárt ország lett hazánk, és módszereink több európai uniós és nemzetközi szakmai irányelvbe is bekerültek.

Nyomozások és bírósági eljárások

A Nemzeti Nyomozó Iroda partnerként nagy erőfeszítéseket tett a mérgezéses ügyekben nyomozó rendőri szervek szakmai segítségére, illetve a komolyabb ügyek esetén saját hatáskörben folytatott nyomozást. Többek között ennek is köszönhető, hogy a korábbi évtized közel

200 ismeretlen tettel lezárt ügye után 2015-ben már három esetben négy elkövető kiletét sikerült felderíteni. Sajnálatos hogy mind a négy elítélt a bűncselekmények elkövetésekor még hivatásos vadászként dolgozott.

Bács-Kiskun megyében 1 borz és 3 barna rétihéja mérgezett teteme valamint 30 darab injektált tojás került elő 2013-ban, amelyeket a nyomozás alapján M. János (42 éves) hivatásos vadász helyezte ki. A bíróság az elkövetőt két év próbaidőre bocsájtotta, valamint 50 ezer forint vadvédelmi bírság, és mintegy 58 ezer forint büntetőjogi költség megfizetésére kötelezte.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében egy nyomkövetővel felszerelt sas, a mérgező és tetemkereső kutyás egység, illetve egy véletlen vadkamera-felvételnek köszönhetően legalább két parlagi sas és egy barna rétihéja teteme és egy mérgezett csalétek került elő 2013-ban. A bíróság első fokon az elsőrendű vádlott Cs. Gábor (30 éves) hivatásos vadászt 500 ezer forint, a másodrendű vádlott B. László (44 éves) hivatásos vadászt pedig 600 ezer forint pénzbüntetés megfizetésére, valamint mindkettőjüket mintegy 40 ezer forint büntetőjogi költség megfizetésére kötelezte.

Heves megyében C. Gergely János (31 éves) hivatásos vadászról történt házkutatás során 1 parlagi sas, 2 kékes rétihéja, 1 barna rétihéja, 1 karvaly, 1 héja, 1 egerészölyv, 1 erdei fülesbagoly, 1 vetési varjú és 1 mókusz friss preparátuma került elő 2015-ben. Az elkövetőt másodfokon a bíróság természetkárosítás vétsége miatt 1 év 3 hónap szabadságvesztésre ítélte (2 év próbaidőre felfüggesztve), 2 évre eltiltotta a vadász foglalkozás gyakorlásától, valamint mintegy 126 ezer forint büntetőjogi költség megfizetésére kötelezte. Emellett az elkövetőre az illetékes hatóság 800 ezer forint természetvédelmi bírságot rótt ki.

A további nyomozások eredményeképpen 2016-ban is legalább három gyanúsított (köztük egy hivatásos vadász) ellen történt vádemelés ragadozó-mérgezés elkövetése miatt.

Ismeretterjesztés

A projekt kiemelt figyelmet fordított a legfontosabb szakmai csoportok, így a természetvédők, vadászok, állatorvosok, rendőrök, ügyészek és bírák megfelelő tájékoztatására, amely célból országsszerte több mint 100 előadást és fórumot tartottunk, illetve szakmai kiadványokat készítettünk.

© Horváth Márton

Nagy valószínűséggel a lecsökkenő mérgezési intenzitás okozhatta, hogy három éves stagnálás és kismértékű csökkenést követően 2015-ben ismét növekedésnek indulhatott a hazai parlagisas-állomány, és 2016-ban már megközelítette a 190 párat

Emellett a nagyközönség tudatosságát is igyekeztünk fejleszteni, mind a sasvédelem, mind a mérgezés megelőzése, mind az apróvad-élőhelyek fejlesztése tekintetében. A projekt saját honlapját, a sasfészek és saseterőhely online kameráit és a műholdas nyomkövetésekre létrehozott honlapot (www.satellitetracking.eu) összesen több mint egy millió alkalommal tekintették meg. Közel 200 hírünk több mint 2000 alkalommal jelent meg a különböző médiumokban, így jelenleg ez hazánk egyik legismertebb természetvédelmi projektje. Projektpartnerünk a Természetfilm.hu Egyesület három filmet és több mint 20 kisfilmet készített és tett elérhetővé az interneten is. A budapesti és jászberényi állatkertekben tematikus kiállításokat alakítottunk ki, amelyeket több százezer látogató tekinthetett meg az elmúlt években.

A projekt legnagyobb infrastrukturális beruházásaként a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság koordinálásában állami támogatással Jászberény határában felépült a Sasközpont, amely ezidáig már több mint 2500 látogatót és 200 sérült madarat fogadott.

Eredmények

A projekt időszakában egyértelműen pozitív tendenciát mutatott a mérgezés előfordulási gyakorisága a fő parlagisas-élőhelyeken és a riasztó 2012-2013-as statisztikákhoz képest 2014-2015-re jelentősen sikerült javítani a parlagisas-populáció paramétereit,

különösen a Helicon Life projekt fő célterületein Kelet-Magyarországon.

Jelentősen csökkent a mérge-

zetten megtalált parlagi sasok száma, miközben a terepi ráfordítás a kutyás őrszolgálatok bevonásával még jelentősebbé vált. A jeladós nyomkövetések tanúsága szerint megnőtt a fiatal madarak túlélési aránya, míg a genetikai nyomkövetés ugyanezt mutatta ki a költő, felnőtt madarak esetében. A 2005-ös első detektált esetek óta 2014 volt az első év, amikor nem jutott tudomásunkra mérgezés miatti parlagisas-pusztulás Magyarországon, mivel az egyetlen, ezen évben megkerült madarat is sikerült gyógyulatosan szabadon engedni a gyors állatorvosi segítségnek köszönhetően.

Nagy valószínűséggel a lecsökkenő mérgezési intenzitás okozhatta, hogy három éves stagnálás és kismértékű csökkenést követően 2015-ben ismét növekedésnek indulhatott a hazai parlagisas-állomány, és 2016-ban már megközelítette a 190 párat.

Hogyan tovább?

A ragadozómérgezések a csökkenés ellenére még mindig jelen vannak országsszerte és komoly természetvédelmi károkat okoznak. Így megkezdett munkák intenzitását természetesen nem szabad csökkenteni, ha az mutatózó pozitív eredményeket fenn akarjuk tartani. Erre ad jó lehetőséget, hogy egyrészt a projektben részt vevő partnerek vállalták saját forrásaikból a kulcsfontosságú akciók folytatását a projektet követő öt évben (2017 és 2021 között az ún. *AfterLife* időszakban). Másrészt ugyanebben az időszakban az Európai Unió újbóli támogatása révén a projekt

tevékenységeit kiegészíthetjük új elemekkel, illetve kiterjeszthetjük azokat új hazai területekre és a környező országokra is az elkövetkező öt évben az ún. *PannonEagle* Life projekt keretében.

Projekttektől és szervezetektől függetlenül azonban a vadászati és természetvédelmi szakemberek egyik legfontosabb közös feladata az lesz, hogy az elkövetkező időszakban az agrár-környezetvédelmi támogatások révén sikerüljön a gazdálkodók jelentős részét érdekeltté tenni az apróvad-barát gazdálkodási módszerek végrehajtására.

Köszönjük a projekt végrehajtásában részt vevő valamennyi szakember és önkéntes közreműködését!

Valamennyi felsorolt szakirodalom, valamint sok más publikáció és kiadvány letölthető a www.parlagisas.hu oldalról.

Horváth Márton, Deák Gábor, Fatér Imre, Horváth Ákos, Juhász Tibor, Kovács Gábor és Sós Endre

Irodalom

- DEÁK, G. & HORVÁTH, M. (2015): *Falco a mérgekereső – kutyás felderítő egység a HELICON projektben. Vadászévkönyv 2015: 110-115.*
- FABÓK, V., KOVÁCS, E. & KALÓCZKAI, Á. (2015): *Érintettek percepcióinak feltárása egy védett ragadozómadarakkal kapcsolatos konfliktusban a Jászág SPA részvételi tervezési folyamata során. Természetvédelmi Közlemények 21: 64-75.*
- HORVÁTH, M. (2008): *Ragadozómérgezések természetvédelmi vonatkozásai. Vadászévkönyv 2008*
- HORVÁTH, M. & KOVÁCS, G. (2013): *Vadászok szervezetten a parlagi sas védelmében – LIFE projekt a mérgezés visszaszorítására. Vadászévkönyv 2013: 143-150.*
- HORVÁTH, M., DEÁK, G., ERDÉLYI, K., FATÉR, I., JUHÁSZ, T., HORVÁTH, Á., PONGRÁCZ, Á. & SÓS, E. (2016): *A Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács Mérgezés-megelőzési Munkacsoportjának eljárási protokolljai. Heliaca 2014: 114-121.*
- HORVÁTH, M., BAGYURA, J., DEÁK, G., FATÉR, I., FIRMÁNSZKY, G., HORVÁTH, Á.,

- JUHÁSZ, T., KLÉBERT, A., LÓRÁNT, M., NÉMETH, T., PONGRÁCZ, Á., PROMMER, M., SERFŐZŐ, J., TÓTH, I. & VACZI, M. (2016): *A Parlagisas-védelmi és Mérgezés-megelőzési Munkacsoportok 2014. évi beszámolója. Heliaca 2014: 7-11.*
- KOVÁCS, E., FABÓK, V., KALÓCZKAI, Á. & HANSEN, H.P. (2016): *Towards understanding and resolving the conflict related to the Eastern Imperial Eagle (Aquila heliaca) conservation with participatory management planning. Land Use Policy 54: 158-168.*
- KRÁLL, A. (ED.) (2013): *Javaslat a JÁZSÁG Magas Természeti Értékű Terület (MTÉT) megvalósítására. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest. 47 pp.*
- KRÁLL, A. (ED.) (2015): *A JÁZSÁG különleges madárvédelmi terület (HUHN10005) Natura 2000 fenntartási terve. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest. 116 pp.*
- PROMMER, M., HORVÁTH, M. & BAGYURA, J. (2015): *Mennyire elégséges a Natura 2000 hálózat a nagy diszperzió-képességű jelölő fajok védelméhez? Természetvédelmi Közlemények 21: 243-252.*

- SZEMETHY, L. (ED.) (2013): *Az apróvad állomány és a ragadozógazdálkodás helyzete Magyarországon. Szent István Egyetem, Vadvilág Megőrzési Intézet, Gödöllő. 136 pp.*
- SZEMETHY, L., HELTAI, M., BIRÓ, ZS., SZABÓ, L. & PATKÓ, L. (2013): *Ragadozógyérítés módszertana „A parlagi sas védelme Magyarországon” című LIFE (LIFENAT/HU/019) pályázathoz. Szent István Egyetem, Vadvilág Megőrzési Intézet, Gödöllő. 12 pp.*
- SZEMETHY, L., BIRÓ, ZS., HELTAI, M., PATKÓ, L., SCHALLY, G., SZABÓ, L. & UJHEGYI, N. (2014): *Nyúl viszi a ... sást – Vadászok a parlagi sasért. Vadászévkönyv 2014: 74-82.*
- TÓTH, P. (ED.) (2013): *Megalapozó javaslat az apróvadfajok számára kedvező élőhelyek létrehozásáról és fenntartásáról célzó agrár-környezetgazdálkodási intézkedések bevezetéséhez. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Gödöllő. 13 pp.*
- UJHEGYI, N., BIRÓ, ZS., PATKÓ, L., KELLER, N. & SZEMETHY, L. (2015): *Élőhelyfejlesztés és ragadozógazdálkodás hatása a mezői nyúl (Lepus europaeus) populációdinamikájára. Természetvédelmi Közlemények 21: 362-372.*

Vörös vércsék telepítése a Vértesi Natúrparkban

Madár-
védelem

© Szalai Gábor felvételei

AVÖRÖS VÉRCSE nem tartozik a ritka madár-fajok közé, szinte bárhol találkozhatunk vele, ennek ellenére szükséges a gyakorlati védelmével foglalkozni. Mivel nem épít fészket, csak a más fajok által létesítettekben tud megtelepedni, illetve minden lehetséges helyet kihasznál. Épületzugokban, padlásokon, tornyokban, kő- és homokfalakon, nagyobb fáknak lévő üregekben, kikorhadásokban költ, de a mesterséges költőládákat is szívesen elfoglalja.

A térségben már az 1990-es években Viszló Levente és Klébert Antal által a magasfeszültségű villanyoszlopra kihelyezett kerescsen-költőtálcák segítették a vércsék megtelepedését is. Amelyekben nem fészkeltek kerescsen, azt előbb-utóbb birtokba vették a vércsék. A Vértesi Natúrparkban kifejezetten a vércsék részére történő műfészkek telepítését 2001-től folyamatosan végezzük. Eleinte elhagyott szarkafészkeket

szedtünk le, csibedrótal körbefonva megerősítettük azokat, majd az általunk alkalmasnak vélt helyre kihelyeztük a vércsék számára.

A következő években minden rendelkezésre álló, és erre a célra

alkalmas deszkából költőtálcákat készítettünk, azzal a megfontolással, hogy a deszkák tartósabb fészkelési lehetőséget biztosítanak a madaraknak, mint a gallyfészkek. Munkatársaink folyamatosan rak-

ták ki a tálcákat, így 2003-ban már 6 db megerősített szarkafészke és 20 db költőtálcát várta a vércsék. Ezekben a tálcákban 2003-ban csak négyben volt költés, és a következő évben is csak ugyanennyi pár választotta ezeket költőhelyül, illetve egy további költés volt ezen kívül varjúfészkekben. Az eltelt évek eredményeit a befektetett munkához képest kevésnek véltük. Az ország más területein dolgozó szakemberekkel folytatott tapasztalatcsere után, 2005-ben a tálcák helyett költőládák kihelyezésébe kezdtünk, és 31 db ládát sikerült kiraknunk. A ládák kihelyezését elsősorban az indokolta, hogy a szélsőséges időjárás esetén is nagyobb biztonságban vannak a tojások és a fiókák, illetve a vörös vércsék a szarkák és a dolmányos varjak fosztogatásai ellen hatékonyabban tudják védeni a fészkeiket.

Jelentős állomány-növekedést még ezután sem tapasztaltunk, amit utólag három tényezővel magyarázhatunk:

1. A ládák nem megfelelő helyre és irányba történő kihelyezése. A vércsék a nyíltabb területeket

részesítik előnyben, és az uralkodó szélirányba nyitott ládákat nem szeretik.

2. A nem megfelelő fészkekanyagválasztás. Kezdetben a gyep-téglát megfordítva tettük a ládába, aminek az volt a hátránya, hogy azok élettartama jelentősen lerövidült. (Ha sok csapadék kerül a ládába, a nyirkos talaj gyorsabban tönkreteszi a faanyagot.) Tapasztalataink szerint 5-20 mm-es kerek szemű folyami kavics a legideálisabb „fészkekanyag”, mivel az gyorsan átteríti a vizet és hamar fel is szárad, ezért kevésbé hűlnek ki

a tojások vagy fázhatnak meg a frissen kikelt fiókák.

3. Fontos arra is odafigyelni, hogy a láda ne legyen nagyon zavart helyen, mert ha fészkelési időben sokszor lerepül a madár a tojásokról, akkor romlik a költés eredményessége.

2011-ben jelentős fordulat történt, ugyanis az Agrár Környezetgazdálkodási Célprogram keretében lehetőség nyílt még több költőláda vásárlásra és azok kihelyezésére. Ebben az évben márciusban újabb 52 db láda került ki a területre, melyekből négyet rögtön elfoglaltak a vércsék. Azóta folyamatosan

növekedett az elfoglalt ládák száma, 2016-ban már 31-ben költöttek vörös vércsék.

Jól látható az emelkedés szinte minden oszlopban, ami kapcsán felmerülhet minden- kiben a kérdés: meddig lehet növelni a fészkelő vörös vércsék számát?

Az utóbbi évek eredményeit szemléltető táblázat

ÉV	FOGLALT LÁDA	FIÓKA-SZÁM	FIÓKA-ÁTLAG	ELPUSZTULT FIÓKA	ZÁPTOJÁS
2007	4	18	4,5		9
2008	2	7	3,5		
2009	8	41	5,1		2
2010	4	14	3,5		
2011	12	47	3,9		7
2012	16	74	4,6		14
2013	16	64	4,0	1	4
2014	22	115	5,2	2	21
2015	26	105	4,0	4	18
2016	31	145	4,6	4	12

© Szalai Gábor felvételei

madaraknak (parlagi sas, rétisas, kígyászölyv, hamvas és barna réti-héják, kerecsen, vándorsólyom, kék vércse és a sok fészkelő vörös vércse).

A ládák ellenőrzése során az azokba behordott táplálékállatok között – rengeteg pocok és egér mellett – sokszor találtunk hullómaradványokat is. Különösen sok rovar – elsősorban sáska – és néhány gyakori madárfaj is rendszeres tápláléka az itt fészkelő vércséknek.

Eleinte bennünk is voltak kételyek, hogy lesz-e elegendő táplálék a fiókáknak? Nem lesz-e túl nagy rivalizálás a közelben lévő költőládáért, és összeférhetnek-e egymással a madarak költés idején? Az eltelt időszakban apránként mindenre választ kaptunk.

2016-ban egy megközelítőleg 5 km útszakasz mentén 13 fészkelő pár foglalta el a ládákat, és 50 fiókát neveltek fel. A tapasztalataink azt mutatják, hogy a natúrparkban lévő kaszálóréteken, legelőkön, amelyeket fasorok szegélyeznek, bőségesen akad táplálék, amelynek változatossága egyértelműen az ott folytatott gazdálkodástól függ. A Pro Vértes Közalapítvány tulajdonában és kezelésében lévő területeken törekszünk arra, hogy a lehető legjobb feltételeket biztosítsunk az itt táplálkozó ragadozó-

Szalai Gábor

A bőséges táplálékbázis mellett a ládák helyének megfelelő kiválasztása nagyon fontos, hiszen ha a madaraknak nem tetszik a hely, vagy akár a láda tájolása, hiába van kitéve akár több éven keresztül, soha nem lesz benne költés. 2016 őszén azokat a ládákat, amelyekben az utóbbi öt évben egyszer sem volt költés, leszereljük, és új helyen rakjuk ki azokat.

Érdekességként fontos megemlíteni, hogy sok olyan láda is volt, amit nem vörös vércse, hanem más faj foglalt el. Elsőként említém meg a mókusokat, amelyek az erdőszéleken, esetleg parkokban nagyon kedvelik a költőládákat. Többször találtuk már macskabagoly és erdei fülesbagoly fészket is, egyszer szajkó is költött az egyik ládában, valamint egy alkalommal a ládát alapul használva lódarazsak építették fel remekművüket.

A fészkelési időszak befejeződése után nagyon fontos feladat vár ránk, mégpedig a ládákból felhalmozódott köpetek, táplálékmaradványok és ürülékanyag eltávolítása. Egyrészt ha ezeket sok víz éri, folyamatosan nedvesen tarják a ládákat, amitől hamarabb tönkremennek, másrészt a számos élősködő eltávolítása miatt szükséges. Tapasztalataink szerint tavasszal azokat a ládákat foglalták el szívesebben a fészkelő párok, amelyekben az előző évi fészkekanyag helyett frissen cserélt kavicsot találtak.

BirdPhotography.Hu

© Potyó Imre felvétele

A MAGYAR MADÁRFOTÓSOK OLDALA

BIRDPHOTOGRAPHY.HU

Érdekes fészkelések

Az érdekes fészkelésekről szóló beszámolókat a jövőben is köszönettel fogadjuk tagtársainktól a haraszthyl@gmail címen!

Madártani Tájékoztató

© Kovács Gergely Károly felvétele

Művészi molnárfecske-fészkek Székesfehérváron

A molnárfecske Székesfehérváron elsősorban a tízemeletes lakótelepi épületek ablakaiban fészkel, a legszűrűbb állományt a Palotavárosban találjuk. Az itteni fészkek jellegzetes vonása, hogy sok esetben két-féle, egymástól nagyon eltérő színű sárból készülnek. Feltételezhető, hogy a két szín azért nem keveredik, mert a madarak a sárgás színű agyagot eső után a közelből tudják gyűjteni, míg a szürke sár lelőhelye valahol távolabb lehet. A legmutatósbab fészkeket a „VÖLGY-HÍD” Természetvédelmi Alapítvány blogján lehet megtekinteni (<http://volgy-hid.blogspot.hu/2016/04/fecskebarat-fehervar-iv-az-első-lepések.html>).

Kovács Gergely Károly

Örvös galambok csoportos fészkelése kabasólyom védelme alatt

2016. augusztus 16-án Feldhoffer Attilával és Kossuth Leventével egy kabasólyomköltést ellenőriztünk Nagytarcsa határában. A pár egy

öreg nyárfasorban, szürke nyáron épült dolmányosvarjú-fészkekben költött, és két fiókat nevelt. A fiókák ekkorra már kimásztak a fészkekből, és attól több méteres távolságban az ágak sűrűjében ültek. A sólyom-fiókák keresése közben négy lakott örvös galambfészket találtunk a fán, amelyek a sólyom által használt

© Bagyura János felvétele

fészkenél alacsonyabban helyezkedtek el, és mindegyik lakott volt. A kotló örvös galambok kormánytollai minden esetben jól áthatóak voltak. A legalacsonyabbra épült galambfészkekbe oldalról is bele lehetett látni, így a költés stádiumá-

Különböző sárgyűjtőhelyekről hozott fészkek anyagból készült "réteges" fecske-fészkek
Lent: Rőzserakásban fészkelő mezei veréb

ról is értékelhető információt kaphattunk, a galamb alatt kis fiókák voltak.

Korábban a Dunakanyarban több esetben észleltem, hogy e galambfaj feltűnően kereste a kabasólyom közelségét, néhányszor azonos fán költöttek, de ott mindig csupán az örvös galamb szoliter fészkelését figyeltem meg a sólymok által használt, vagy a szomszédos fán.

Schwartz Vince

Mezei veréb fészkelése rőzserakásban

Csárdaszálláson, horgásztanyák közelében egy földre rakott rőzserakásban mezei veréb költött. A 130 cm széles és 52 cm magas rőzserakás belsejében épült fészkekben tollas fiókák voltak. A fészkek bejárati nyílása a földtől 25-30 cm magasan helyezkedett el. A környéken számos más fészkelési lehetőség volt (például odvas fák), ennek ellenére a verebek a rőzserakást választották. Ilyen körülmények között veréb fészket meg nem találtam.

Bagyura János

Barázdabillegető háromszori költése

Karancslapujtón a Rákóczi úton, egy régi építésű, elhanyagolt családi ház tetőgerincének első kúpcserepe alatt 7 méter magasan észleltem a barázdabillegető háromszori költését.

- I. költés: április 18. tollas, kifejllett fiókák. Etetéskor hangosan csipogtak a fészkekben. Április 21-én kirepültek.
- II. költés: június 06. tollas, kifejllett fiókák. A szülők csak benyújtották az eleséget az üreg elejében várakozó fiókáknak.
- III. költés: július 18. tollas, kifejllett fiókák. Két fióka már a kúpcserép tetején várta az eleséget. Többszöri etetés után visszabújtak a kúpcserép alatti fészkekbe.

Rozgonyi Sándor

Füsti fecskék szokatlan fészkepítései

A „VÖLGY-HÍD” Természetvédelmi Alapítvány 2016 elején kezdte Székesfehérvár fecskeállományának felmérését, amelyhez a helyi

lakosok segítségét kértük. Az alábbi érdekes fészkelésekre Hönigschmied Éva hívta fel a figyelmünket. A műemléki védelem alatt álló városközpontban egy Kossuth utcai ház belső udvarából nyíló kis lépcsőház sarkában, az ott húzódó vezetékötegre évekkel ezelőtt épített fészket a házi rozsdafarkú, ezt foglalták el később a füsti fecskék. 2016-ban a lépcsőház túloldalán egy új fecskepár építkezett és költött sikeresen, a régi fészkek üresen maradtak.

1. A rozsdafarkú pár a falra rögzített kábelkötegre készítette el fészket ott, ahol a vezeték a sarokban ívesen elállnak a faltól. A fecskéknek a külső oldal megmagasításán kívül semmit dolgozni nem volt. A tágas fészkekben mindig népes fecskecsalád nevelkedett.

2. Az új fészkek a kis folyosó közepén van. A mennyezet alatt,

fecskebarát
FEHÉRVÁR

a faltól néhány centiméterre futó radiátorcső jórészt helyettesíti a fészkepéremet, a csövön belül elhelyezett, egy ponton leívelő kábelköteggel pedig a fészkek alapját képezi. Így az egyébként szükséges sármenyiség töredéke is elég volt egy négy fióka kiröptetéséhez megfelelő fészkek megépítéséhez.

Mindkét fészkek ékes bizonyítéka annak, hogy a füsti fecske nagyon leleményesen kihasználja a rendelkezésre álló lehetőségeket akkor, ha kevés a környéken a sár.

2016-ban legalább további 3-4 pár füsti fecskét észleltünk a belvárosi körengtetegben. Könnyen lehet, hogy ezek is ilyen furfangos megoldásokat alkalmaznak, csak a belső zugok és gangok rejtve maradnak előttünk.

Köszönetünket fejezzük ki Hönigschmied Évának, aki értesített minket az érdekes jelenségről, emellett igazi fecskebarátként lelkesen figyel és óvja a kis albrölket. Ő az első, akinek átadtuk a „Fecskebarát Fehérvár” táblát.

Kovács Gergely Károly

Egy fészkelőhely – két bagolyfaj

Baranyában 1985 óta foglalkozunk a gyöngybaglyok védelmével. Az 1985-1986-os költési időszak állományfelmérését követően az első költőládákat 1987-ben helyeztük ki a lezárt templomtornyokba. A kihelyezett ládák száma 2015 végén már 158 db volt.

A költőládákat kezdetben csak gyöngybaglyok foglalták el, de 1992 óta már macskabaglyok is megtelepedtek bennük. A macskabaglyok gyakran télen is költésbe kezdenek,

© Bank László felvétele

és a fiókák már márciusban, áprilisban is kirepülhetnek. Rendszeresen előfordul, hogy a fiókák kirepülése után még ugyanabban az évben gyöngybaglyok is költenek a ládákban. 2015-ig bezárólag 70 ilyen eset fordult elő. A költőláda tehát két bagolyfaj számára is fészkelési lehetőséget biztosít.

A ládát foglaló fajok száma az utóbbi években tovább növekedett. 2014-ben és 2015-ben 1 pár, 2016-ban már 2 pár vörös vércse költésének lehettünk szemtanúi.

Bank László

Gyöngybagoly-fiókák
Balra: Macskabagoly-fiókák
Jobbra: Vörösvércse-fiókák

© Völgyi Sándor felvétele

Olasz Madárvédelmi Szövetség

Név: Lipu – BirdLife Italy
 Alapítás éve: 1965
 Taglétszám: 30 000 fő
 Folyóiratok: *Ali* (negyedéves, a tagoknak és támogatóknak)
Ali Junior (negyedéves, a 6-10 éves gyerekeknek)

Postacím: Via Udine 3/A
 43122 Parma, Italy
 Telefon: +39 0521 273043
 E-mail: info@lipu.it
 Honlap: www.lipu.it

BirdLife

ALIPU 1965-BEN ALAKULT meg, eredetileg *Lenacdu (Lega nazionale contro la distruzione degli uccelli* = Nemzeti Szövetség a Madarak Pusztítása Ellen) néven. Első éveiben a tavaszi vadászat és a madárfogás ellen harcolt, és sikereket ért el egy olyan országban, ahol a madarakat és a természetet igencsak károsító gyakorlat folyik jelenleg is. Szervezetünk a következő években nagyon fontos terület- és vadvédelmi törvények előkészítésében vett részt, és támogatta az Európai Unió Madárvédelmi Irányelvének elfogadását. 1979-ben jött létre a Lipu első természetvédelmi területe Piedmontban,

Campagna Rondini, amely a füstifecske védelmére hívta fel a figyelmet, majd 2000-ben az összes olasz Fontos Madárelőhely (IBA) katalógizálását végeztük el.

Az ezt követő években a Lipu számtalan, a vadászati törvény enyhítését elérni akaró kísérlet visszaveréséhez nyújtott segítséget, és elérte, hogy a Natura 2000 területek, elsősorban a különleges madárvédelmi területek (SPA) még hatékonyabb védelmet kapjanak.

Az utóbbi években a Lipu a faj- és élőhelyvédelemre és az ökológiai hálózat építésére fókuszál, ebbe beleértve a LIFE programokat is. Ezekon kívül a klímavál-

tozás és a biodiverzitás változása közötti összefüggés, a környezeti nevelés, a mezőgazdasági földek biológiai sokféleségének megőrzése, a vadvilág rehabilitálása, a vadászati elleni küzdelem, valamint az uniós természetvédelmi direktívák megvédése áll munkánk központjában.

Idén négy új, a mediterrán vészmadár (*Calonectris diomedea*) számára kulcsfontosságú tengeri élőhelyet azonosítottunk, és kampányt indítottunk, hogy a mezei pacsirtát vegyék le a vadászható fajok listájáról.

Andrea Mazza

- 1 **A héjasas Olaszországban csak Szicilián költ, fészékező akcióinknak köszönhetően az állomány immár 40 pár!** – © Michele Mendi
- 2 **Mediterrán vészmadár** – © Michele Mendi
- 3 **Demonstráció a fenyőpinty és az erdei pinty vadászata ellen** – © Archivio Lipu
- 4 **Madáraszat** – © Roberto Santopaulo
- 5 **Füstifecske** – © Ugo Battistella
- 6 **Gyerekek a Lipu természetvédelmi területén** – © Gastone Gaiba
- 7 **Önkéntes a vadászás elleni kampányban** – © Archivio Lipu

a *Crava Morozzo*. Az 1980-as években zajlott az orvvadászat elleni első kampány, valamint a fehér gólya visszatelepítési programja. A Lipu sok kampány élén járt, amelyek célja a fenyőpinty, az erdei pinty és a mormota védelme volt. Ezt követte a

Csippò

Búcsú a haristól

Készíts
 önetetöt
 egyszerűen

Téli madárcsalogató

AKIK
 madarakról
 énekelnek

Találd ki, hogy a lenti szövegek a kép melyik részletéhez tartoznak!
A számokat írd a sárga körökbe.

1 Az örökzöldek egész évben jó búvóhelyek, tavasszal fészkelőhelyül is szolgálnak.

2 Úgy is lehet madárbarát kerted, ha van macskád. Az itatót és az etetőt úgy helyezd el, hogy a macska ne tudja észrevétlenül megközelíteni!

4 Az etetőbe olajos magvak, gyümölcsdarabok, faggyú, margarinkocka, szalonna (NEM SÓS!!), főtt zöldség, főtt rizs kerülhet. Akaszthatsz rá cinkegolyót is.

5 A gallykupac vagy farakás búvóhely és finom falatok (rovarok, lárvák) lelőhelye is.

3 Az itatót naponta egyszer langyos vízzel töltsd föl! Ha lehet, minden nap ugyanabban az időszakban.

6 Az őszel és télen termő bogycs növények (madárberkenye, borostyán, stb.) a kertbe vonzzák a madarakat.

A madáretető vendégei

Fekete rigó

Csuszka

Szén-cinege

Tenge-lic

Szajkó

Zöldi-ke

Karvaly

Mókus

Madáretető egyszerűen PET palackból

1 Kell hozzá:
-PET palack
-zsineg
-olló
-kupak
-cellux

2 Alulról 5cm-t elhagyva, vágd félig körbe a palackot.

3 A bevágás fölött, középen nyomd be minél jobban a palack oldalát! Ragaszd le celluxszal az alsó peremet!

4 Lyukaszd át mind a két oldalt az olló hegyével! Kicsi lyuk legyen!

5 Fűzz át a lyukakon zsineret, húzd szorosra és köss csomót a zsineg mindkét végére.

6 Köss a palack nyakára akasztófület. Töltsd fel napraforgómaggal és tedd rá a kupakot. Akaszd ki!

Mindeközben a haris...

"nyaral" valahol Afrika déli részén. Vajon Te elutaznál, vállalva a több ezer kilométer hosszú, fárasztó és veszélyes utat, vagy itthon maradnál, még ha kevesebb táplálékot is találsz? Mik az előnyei és a hátrányai az elutazásnak és az ittmaradásnak? Válaszodat az mme@mme.hu címre várjuk, december 16-ig. A legjobb válasz a következő számban megjelenik!

A madarokról éneklő Katáng együttes

A Hétmadár című albumotokban a főhős a

Héterdőben hét aranytollú madár nyomát kutatja. Milyen madarak ezek?

A mesebeli hét madárról nem tudni mifélek, csak az biztos, hogy olyan elbűvölőek, akiknek azonnal a nyomába kell szegődni és kideríteni honnan jönnek, hová mennek.

Melyik a kedvenc madaratok?

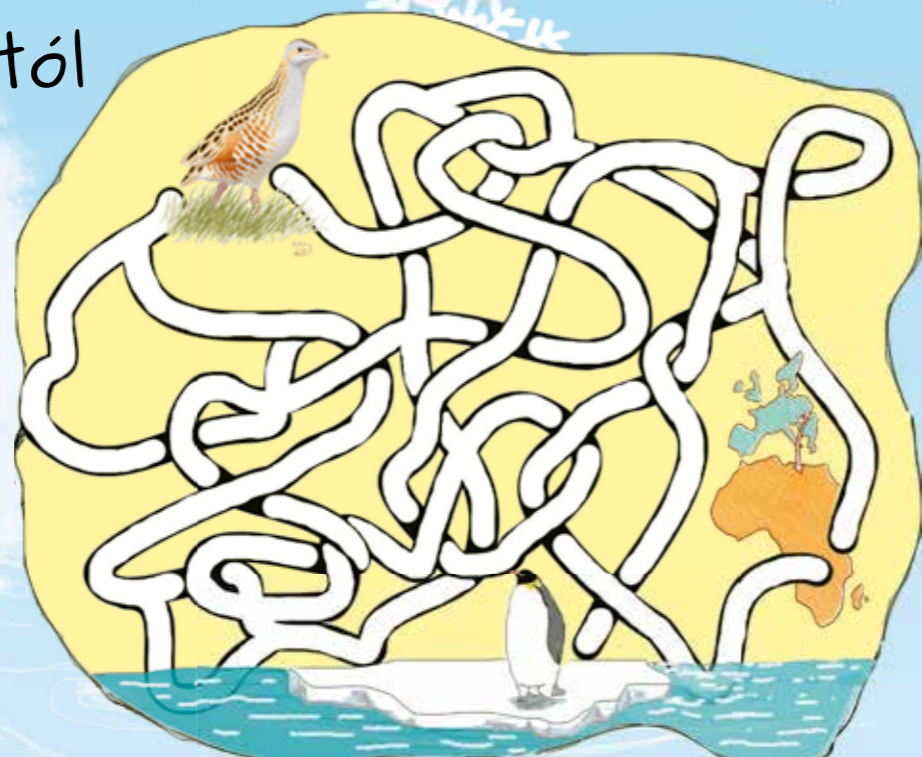
A zenekar kedvenc madarai azok, akikről énekelni is szoktunk: kuvik, cinege, holló.

Ne vacogj kint a hidegben!
Hozd közel a madarakat ablakettővel! Nézd meg őket a szobából! Nézz körbe az MME boltjában, sok más érdekes dolgot is találsz! Látogasd meg csipogo.hu oldalunkat!

Búcsú a haristól

Segíts a harisnak, hogy eljusson a telelőhelyére! Keresd meg, melyik úton jut el oda! Jelöld meg!

Érdekes madármegfigyelések

2016. július-szeptember

Faunisztika

© Lehner László felvétele

Berki nádiposzáta
2016. 08. 27.
Sumony

a közelében az etető madarak tartózkodtak. Az Apácatorna mellett már május második felében és júniusban is sokszor észlelt éneklő

A KÖVETKEZŐKBE RÖVID ÁTTEKINTÉST szeretnénk nyújtani 2016 júliusának, augusztusának és szeptemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Július

A hónap legelején Biharugra felett egy világos színváltozatú öreg törpesast (*Aquila pennata*) láttak. Sárkeresztúr mellett (Kajtor-mente) öt pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) figyeltek meg ugyanebben az időszakban, sőt a július második hetében ott szem elé került három öreg és két fiatal pásztorgém a fajnak a Sárköz-völgyben való sikeres költését bizonyítja (ezek a madarak – de legalábbis közülük egyes példányok – a sárkeresztúri Sárkány-tónál, az

abai Csikó-réten és a dinnyési Elzasmajornál is felbukkantak a hónap harmadik és negyedik hetében). Július első hétvégéjén Kisújszállás közelében (Villogó) egy világos színváltozatú fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a pusztaszeri Vesszős-széken két kanadai ludat (*Branta canadensis*), a biharugrai Sző-réten pedig egy öreg pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) észleltek. A Csávoly közelében már júniusban is többször megfigyelt kucsmás sármányokat (*Emberiza melanocephala*) július első harmadában is többször látták (hímeket és tojót is), a hónap első hétvégéjén pedig az egyik hím elütve találták meg azon az országúton, amelynek

© Kovács Norbert felvételei

Pásztorgém
2016. 08. 11.
Sárkeresztúr

Pásztorgémek
2016. 09. 18.
Sárkeresztúr

Pásztorgémek
2016. 07. 10.
Osli

© Mikó Ágnes felvétele

Pásztorgémek
2016. 08. 16.
Hortobágy

© Dusnoki Kornél felvétele

Berki nádiposzáta
2016. 08. 28.
Sándorfalva

© Molnár Márton felvétele

Rózsás gödény
2016. 09. 11.
Hortobágy

© Molnár Márton felvétele

(Sárkeresztúr, Seregélyes, Dinnyés) pedig időnként nagyobb csapatot (11, 12, illetve 15 példány) is megfigyeltek. A hónap első hétvégéjén egy sötét színváltozatú törpesast (*Aquila pennata*) figyeltek meg a dunateletleni Böddi-szék térségében. Szeptember második hetének

hím kerti sármányt (*Emberiza hortulana*) is többször látták még július első harmadában. A hónap második hétvégéjén egy világos színváltozatú öreg ékfarkú hal-farkas (*Stercorarius parasiticus*) került szem elé Balatonkenesén. A Kapuvár közigazgatási határához tartozó Osli-Hanyban (Dóri-domb környéke) július

Pásztorgémek
2016. 09. 29.
Seregélyes

© Kovács Norbert felvétele

második hétvégéjén hat öreg pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) láttak (a hónap további részében pedig változó számban – három–hét példány – észleltek pásztorgémeket az itt legelő bivalygulya mellett). Júliusban is látták még néhányszor a kőszegi Abért-tónál a karmazsinpirókokat (*Carpodacus erythrinus*), a második héten egy hímet és egy tojót, a harmadik hét végén pedig már csak egy hímet. Július közepén Borsodivánka közelében egy öreg, a hónap harmadik hetében a dunateletleni Böddi-széken pedig két öreg és egy fiatal pásztorgém (*Bubulcus ibis*) bukkant fel. Július harmadik hetének végén ismét látták Hajdúböszörmény és Görbeháza között (az M3-as autópálya egyik vadátjárójánál) azt az öreg hím pusztai hantmadarat (*Oenanthe isabellina*), amelyiket már júniusban is megfigyeltek ott. A madár augusztus elejéig

Pusztai hantmadár
2016. 07. 21.
Hajdúböszörmény

© Balai Dániel felvétele

tartózkodott a területen (rendszeresen egy szántó föld szélén lévő régi trágyakupacon énekelt, és néha

besegített egy ott költő hantmadár-pár fiókáinak etetésébe), ennek a fajnak ez a negyedik magyarországi előfordulása. A hónap végén ismét szem elé került a két kanadai lúd (*Branta canadensis*) a pusztaszeri Vessős-széken.

Augusztus

A hónap első hetében még látták az öreg hím pusztai

hantmadarat (*Oenanthe isabellina*) Hajdúböszörmény és Görbeháza között (az M3-as autópálya vadátjárójánál). Az ország néhány pontján már korábban is látott pásztorgémek (*Bubulcus ibis*) augusztus folyamán is rendszeresen megfigyelhetők voltak: a Hortobágyi-halastónál egy-négy példányt, a Sárvíz-völgyben legfeljebb 15 (hat öreg és kilenc fiatal) példányt, a Hanságban (Osli-Hany) pedig 8–12 példányt láttak. Augusztus második hetében ismét szem elé került a pusztaszeri Vessős-széken a két kanadai lúd (*Branta canadensis*) (s még a harmadik hétvégén is látták őket ugyanott). A hónap második hetében Fonyódnál egy, a harmadik héten Balatonyöröknél hat kenti csértlé (*Sterna sandvicensis*) észleltek a Balatonon. Augusztus harmadik hetében Vonyarcvashegyenél egy immatur ékfarkú hal-farkas (*Stercorarius parasiticus*), Zalavár mellett pedig kilenc pásztorgém (*Bubulcus ibis*) tűnt fel (utóbbiak közül néhány még a hónap utolsó hetében is szem elé került Balatonmagyaródon és Zalaváron). Augusztus negyedik hetének elején egy öreg fakó keselyűt (*Gyps fulvus*) figyeltek meg Sopronban (Felső-Lőverek), amint nyugat felé vitorlázott az erős ellenszélben. A hónap utolsó hetében a Duna nagytétényi szakaszán egy fiatal ékfarkú hal-farkast (*Stercorarius parasiticus*), a bajai szakaszon pedig egy nagy hal-farkast (*Stercorarius skua*) láttak. Augusztus utolsó hétvégéjén előbb a Sumonyi-halastónál, majd másnap a szegedi Fehér-tónál fogtak és gyűrűztek egy-egy fiatal berki nádiposzáttát (*Acrocephalus dumetorum*), ennek az északkelet-európai (és ázsiai) fajnak ezek a harmadik és a negyedik hazai előfordulásai. Ugyancsak az utolsó hétvégén a pusztaszeri Vessős-széken is láttak egy pásztorgémet (*Bubulcus ibis*).

Szeptember

Az ország néhány pontján már korábban is látott pásztorgémek (*Bubulcus ibis*) szeptember folyamán is rendszeresen megfigyelhetők voltak: a Hortobágyi-halastónál szinte folyamatosan láttak egy-három példányt, a Sárvíz-völgyben

Vándorfűzike
2016. 09. 22.
Budapest

© Urbánek Katalin felvétele

Vándorpartfutó
2016. 09. 28.
Szakmár

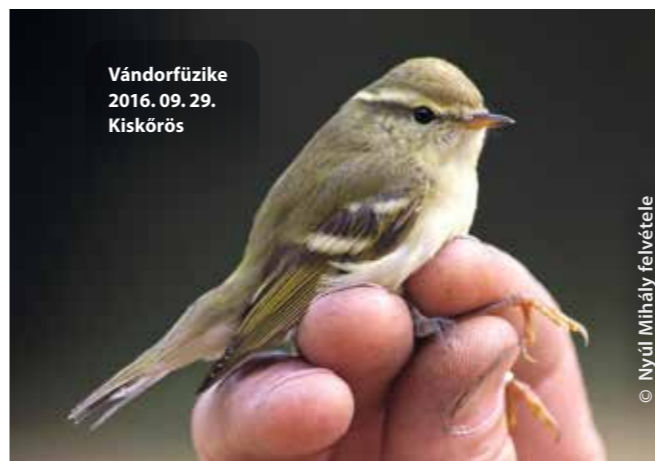
© Tamás Adám felvétele

elején egy füstifecske × molnárfecske hibrid (*Hirundo rustica* × *Delichon urbicum*) fogtak és gyűrűztek Biatorbágy közelében; Balástya mellett és a Kis-Balatonon egy-egy, az Osli-Hanyban pedig két pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) láttak. A hónap második hetében a Hortobágyi-halastavon egy immatur rózsás gödény (*Pelecanus*

Vándorfűzike
2016. 09. 24.
Hortobágy

© Gillyányi Gábor felvétele

Vándorfűzike
2016. 09. 29.
Kiskőrös

© Nyúl Mihály felvétele

onocrotalus) tűnt fel, amely aztán szeptember hátralévő részében folyamatosan ott is tartózkodott (de a hónap vége felé egy alkalommal az egyike Meggyes-lapason is látták). Szeptember harmadik hetében egy fiatal feketeszárnyú székicsért (*Glareola nordmanni*) figyeltek meg a kardoskúti Fehér-tavon. A negyedik héten a szakmári Dzsídva-halastavon többször egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), a tisz-

füredi Nagy-morotva környékén egy fiatal kis héját (*Accipiter brevipes*), a Kis-Balatonon (Zalavár mellett) egy öreg fekete sast (*Aquila clanga*), Polgár közelében pedig egy ékfarkú hal-farkast (*Stercorarius parasiticus*) láttak. Szeptember harmadik harmada egyértelműen a vándorfűzikek (*Phylloscopus inornatus*) „bűvöletében” telt: nemcsak Magyarországon, de Európa-szerte is szokatlanul sok adata volt a fajnak ezen az őszön. Nálunk szeptember harmadik hetének végén először Csömörön láttak egyet, majd a budapesti Csúcs-hegyen és a naszályi Ferencmajori-halastavaknál került hálóra (és gyűrűzésre) egy-egy példány; néhány nap különbséggel két madarat fogtak és gyűrűztek Ócsán, de a Hortobágyi-halastónál is két példány került befogásra és jelölésre ebben az időszakban, a szegedi Fehér-tónál pedig megfigyeltek egyet. A hónap utolsó három napján a tokaji Nagy-Kopaszon, a budapesti Gellért-hegyen, az ópusztaszeri Rontó-szélben és Barcsan is ész-

Vándorfűzike
2016. 09. 25.
Szeged

© Gyarmati Gábor felvétele

leltek egy-egy vándorfűzikeket (*Phylloscopus inornatus*), a Kiskőrös melletti Szűcsi-erdőben pedig fogtak és gyűrűztek is egy példányt.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: **Hadarics Tibor**

A parti pityer első előfordulása Magyarországon

© Hadarics Tibor felvételei

A parti pityer első hazánkban regisztrált példánya

2016 ŐSZÉN (SZEPTEMBER közepe – október közepe) partimadár-gyűrűzést végeztünk a Fertőújlak melletti élőhely-rekonstrukciós terület Borsodi-dűlő nevű részének délnyugati szegélyében. A partimadarak és récék fogására rendszeresített varsákkal rendszeresen fogtunk billegetőket (barázda- és sárga billegetőket), illetve pityereket (réti, rozsdástorkú és havasi pityereket) is.

2016. október 10-én délelőtt 11 órakor az egyik varsával egy pajzscankó, egy apró partfutó és egy réti pityer mellett egy fiatal parti pityert (*Anthus petrosus*) fogtunk. Már a varsából való kiszedéskor feltűnt a madár „mássága”. Egy nagy – legalábbis a réti pityerhez mérten nagy – termetű, összességében sötét tollazatú, de alsó oldalán piszkossárgás alapszínű, sötét lábú pityer volt. A madár tollazatát részletesen megvizsgálva egyértelműen azonosíthatóak voltak azok a bélyegek, amelyek a fajt a havasi pityertől megkülönböztetik. Így első pillanatban feltűnt a havasi pityerre jellemző világos szemöldöksáv szinte teljes hiánya. A fej- és nyak hátsó oldala, a hát és

a farcsík meleg szürkésbarna volt, feltűnő szürkés olívzöld árnyalattal (a havasi pityer hátoldalán nincsen olív árnyalat). A madár alsó oldalának alapszíne kifejezetten sárgás

A sötét lábú pityereket (*kleinschmidti*, *petrosus*, *littoralis*, *spinoletta*, *coutellii*, *blakistoni*, *japonicus*, *pacificus*, *alticola*, *rubescens*) korábban egy fajba sorolták, és valamennyit a havasi pityer (*Anthus spinoletta*) alfajaként tartották nyilván. Már az 1950-es évek végén és az 1960-as években felmerült, hogy eltérő ökológiai igényeik miatt célszerű lenne két fajjá szétválasztani őket, a főleg sziklás tengerpartokon élő alfajokat (*kleinschmidti*, *petrosus*, *littoralis*) parti pityerként (*Anthus petrosus*), az Eurázsia és Észak-Amerika magashegységeiben élőket (*spinoletta*, *coutellii*, *blakistoni*, *japonicus*, *pacificus*, *alticola*, *rubescens*) pedig havasi pityerként (*Anthus spinoletta*) lenne célszerű tárgyalni. Ennek a szétválasztásnak a széles körű elfogadása azonban még sokáig váratott magára, sőt kezdetben a Kelet-Ázsiában (*japonicus*) és az Észak-Amerikában (*pacificus*, *alticola*, *rubescens*) élő alfajokat választották el, és tárgyalták őket vörhenyes pityer (*Anthus rubescens*) néven. Csak az 1980-as évek második felében vált általánosan elfogadottá e taxonok három fajra történő szétválasztása: a már korábban is különválasztott vörhenyes pityeren (*A. rubescens*) kívül a parti pityer (*A. petrosus*) és a havasi pityer (*A. spinoletta*) is külön faj lett (a parti pityer fajba a tengerparti *kleinschmidti*, *petrosus* és *littoralis* alfajok, a havasi pityerhez pedig a magashegységi *spinoletta*, *coutellii* és *blakistoni* alfajok tartoznak).

volt, szemben a havasi pityer piszkosfehér hasoldalával. A mellen és a testoldalon széles, elmosódott, helyenként egymásba folyó, sötét hosszanti sávok voltak. Feltűnt az alsó szárnyfedők sötét „cirmos” mintázata, ugyanezek a tollak a havasi pityer esetében világosak. A karfedők és a középső fedők széles világos szegései halvány barnásszürkék voltak, így az általuk alkotott két szárnycsík is szürkés színű volt, szemben a havasi pityer feltűnő, fehér szárnycsíkjaival. Talán a legismertebb határozóbélyeg a szélső faroktollak mintázata, illetve színe. Az általunk fogott parti pityeren a legszélső faroktoll világos részei egyértelműen halvány barnásszürkék voltak, tiszta fehér szín még nyomokban sem volt felfedezhető (a havasi pityer esetében a szélső faroktoll világos részei fehérek). A második faroktoll csúcán csak egy alig észrevehető, elmosódott határú, halvány folt volt (a havasi pityernél itt általában egy éles határú, feltűnő, ék alakú fehér folt látható). A tollazati bélyegek azonosításánál a szakirodalom mellett nagy segítségemre volt, hogy pár nappal korábban ugyanitt egy havasi pityert is fogtam.

A bizonyító példányról készített részletfotók

Az alfajokat friss őszi tollazatban gyakorlatilag nem lehet megkülönböztetni (sem a tollazat színe, sem a biometriai adatok alapján), így az általunk fogott madár esetében is legfeljebb csak feltételezhető, hogy az a vonuló *littoralis* alfajhoz tartozott.

A parti pityernek ez az első biztos hazai előfordulása, és egyben az első Kárpát-medencei adata is, sőt a hazánkval szomszédos országokban sem fordult még elő soha. Hazai előfordulásának lehetősége korábban már felmerült néhányszor, a nem kellően dokumentált adatokat azonban a Nomenclator Bizottság – a határozás nehézségeire is tekintettel – nem fogadta el hiteles adatként.

Hadarics Tibor

© Lóki Csaba felvétele

Saskeselyű Magyarországon

Monitoring

© Raphaël Néouze – LPO Grands Causses felvételei

EGY GPS JELADÓVAL ellátott, még ivaréretlen hím saskeselyű (*Gypaetus barbatus*) repült át Magyarország felett 2016. október 5-én. A madarat nálunk senki sem látta, a jeladó által rögzített és közvetített koordináták és magassági adatok alapján azonban tudjuk, hogy áthúzott az ország felett.

Ennek az *Adonis* nevű madárnak az útját már hónapok óta többen figyelemmel kísérték az interneten (<http://rapaces.lpo.fr/gypaete-grands-causses/le-suivides-oiseaux#idancrel>), mert szinte körbejárta már hazánkat anélkül, hogy berepült volna Magyarország légterébe, és bíztunk benne, hogy előbb vagy utóbb, de hozzánk is eljut. Erre október 5-én került sor, amikor a jeladója délelőtt 11 órakor a Börzsöny északi részéből, Nagyorosi határából adott jelet (ekkor a madár 240 m magasan volt). A további adatokból úgy tűnik, hogy a saskeselyű nem állt meg nálunk, hanem meglehetősen gyorsan áthúzott Magyarország felett: délben a Gödöllői-dombság északi szélén, Vácegres határában

járt (800 m magasan), délután 1 órakor a Jászság nyugati részén volt, Tápiógyörgye határában (1300 m magasan), délután 2 órakor pedig már a Nagykunság-ból, Mezőtúrtól északra adta az adó a jelet (1280 m magasan). A 11 óras és a 14 óras jel között (tehát három óra alatt) a madár kb. 160 km-t tett meg, az átlagosan 53-54 km/óra sebességgel repült. Másnap délelőtt már a Körös-vidék partiumi részéről (Románia) érkeztek a jelek.

A saskeselyű elterjedési területe Északnyugat-Afrikától (Atlasz) az európai magashegységeken, Kis-Ázsián, a Kaukázuson és a Zagrosz-hegységen át Közép-Ázsia hegyvidékeiig húzódik (ssp. *barbatus*). A valaha összefüggő köl

Saskeselyű ábrázolása Lázár Kálmán 1866-os könyvében

tóterület mára erősen szakadozottá vált, Európa nagy részéről (az Alpokból, a Déli-Kárpátokból, a Balkán-félszigetről) a faj a vadászat, a mérgezések, a táplálékhiány csökkenése, illetve az élőhelyek zavarása és elvesztése következtében eltűnt, Európában jórészt már csak a Pireneusokban, Korzikán és Krétán vannak vad populációk. Északkelet- és Kelet-Afrika, valamint Dél-Afrika keleti részének hegyvidékein egy másik alfaj (ssp. *meridionalis*) él.

A történelmi Magyarország területén (a Déli-Kárpátokban) is fészkelte. A 19. század végén még költőfajként említik a Fogarasi-havasokból, a Bucsecsről és főként a Retyezátból. Eltűnéséhez a medvéknek, farkasoknak kirakott mérgezett döngők, illetve a fokozódó turizmus általi zavarás vezettek, utolsó hiteles megfigyelései 1928-ban voltak.

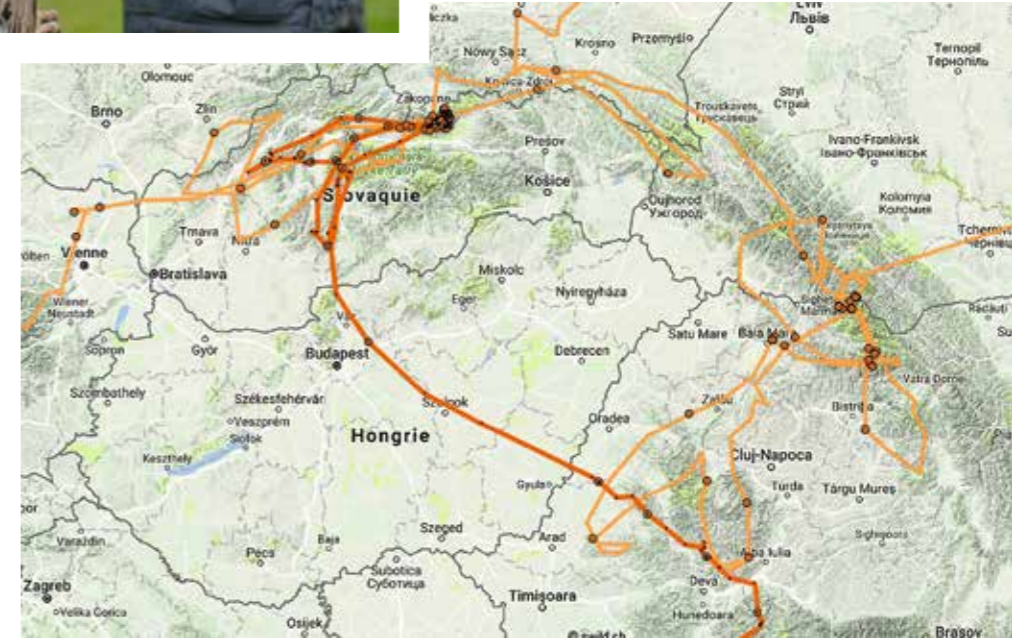
Magyarország mai területén eddig még bizonyítottan nem fordult elő. Lakatos Károly ugyan két könyvében – *Magyarország nappali orvmadarai* (1882), *Magyarország orvmadárfaunája* (1910) – is említi,

Adonis az elengedés előtt, 2014-ben
Lent: Adonis látogatása Magyarországon – térképen ábrázolva

Belluno tartományban 1845-ben, Salzburg tartományban 1852-ben, Vorarlbergben 1877-ben költött utoljára. A Stájerország Gesäuse területén 1878-ban, Karintiában 1906-ban láttak utoljára saskeselyűt. A Nyugati-Alpokban sem volt sokkal jobb a helyzet: Svájcban 1860 körül volt az utolsó költési kísérlet, az utolsó svájci példány 1887-ben pusztult el mérgezés

hogyan 1872-ben Szőreg mellett lesből lőtt egy hatalmas tojót, amely már hetek óta a környéken tartózkodott. Azt írja, hogy „ez a példány kitömve sok kézen megfordult s ha jól tudom, jelenleg a Hmvásárhelyi gimn. gyűjteményében van a feje, lábai és szárnyai”. Ezt – igaz nem mint meglévő preparátumot, hanem már csak mint emléket – említi Bodnár Bertalan is *A hódmézvásárhelyi református gimnázium természetrajzi múzeumának a története* című, 1939-ben megjelent munkájában. Magyarország madárnév-jegyzékeiben viszont ez az adat soha sem szerepel, pedig szinte kizárt, hogy Chernel István vagy Schenk Jakab ne hallottak volna róla (különösen, hogy publikálva is volt), így inkább azt valószínűsíthetjük, hogy mivel magát a bizonyítópéldányt (vagy annak megmaradt darabjait) nem látták, nem tartották hitelesnek azt.

A saskeselyű az Alpokból még a 19. század második felében kikapustult. A Keleti-Alpokat tekintve Salzburg környékén 1843-ban lőtték az utolsót; az olasz

Adonis 2015-ben egy etetőhelyen, fakó keselyűk társaságában

következtében. A Nyugati-Alpokban az utolsó költési kísérlet 1904-ben volt (Col de Mongenèvre); Olaszországban az utolsó saskeselyűt 1913-ban lőtték az Aosta-völgyben, Franciaországban (Haute-Savoie) pedig 1920 körül. A Nyugati-Alpokban a faj utolsó megfigyelései adata 1930-ból származik (Aosta-völgy).

A saskeselyű Alpokból való eltűnésének okaként a dúvadmérgezéseket, a fokozódó emberi zavarást (téli és nyári turizmus), illetve az alpesi emlősállatok (zerge, kőszáli kecske) – amelyek tetemei táplálékul szolgálnak – állományainak csökkenését szokták megnevezni.

Az Alpokba való visszatelepítés gondolata már az 1910-es, 1920-as években felmerült, de az első próbálkozásokra csak az 1970-es években került sor. 1974–1975-ben nyolc vadon befogott felnőtt madarat hoztak Afganisztánból, közülük három aszpergillózis következtében még fogságban elhullott, kettő elrepült, kettő pedig elpusztult,

© Raphaël Néouze – LPO Grands Causses felvételei

amikor egy nagy hóesés miatt összedőlt a volier, így végül csak egy madarat tudtak szabadon ereszteni, azt viszont néhány nappal később az Alpoktól nyugatra (Franciaországban) lelőtték.

1978-ban több ország összefogásában újabb programot dolgoztak ki, amely már nem vadon befogott egyedek áttelepítésére, hanem fogságban élő madarak utódainak szabadon eresztésére alapozott (a tenyésztési programban 13 ország 29 állatkertje és tenyésztőhelye vett, vesz részt). Ausztriában első kiengedések a Magas-Tauern területén történtek 1986-ban (a Rauris-völgyben, illetve annak egyik mellék völgyében, a Krumlalban), Franciaországban (Haute-Savoie) 1987-ben, Svájcban 1991-ben, Olaszországban és a francia-olasz határvidéken 1994-ben engedtek szabadon először fiatal saskeselyűket. Ausztriában (1986–2016 között) 61, a Francia-Alpokban (1987–2015 között) 69, Svájcban (1991–2016 között) 43, az Olasz-Alpokban (1994–2015 között) pedig 37, tehát eddig összesen 210 fiatal példányt engedtek szabadon.

További kilenc fiatal madarat – közülük származik a hazánkban felbukkant *Adonis* – a Francia-középhegység déli részén (Grands Causses) helyeztek ki abból a célból, hogy összeköttetést teremtsenek az Alpok visszatelepített és a Pireneusok vad populációja között. A kiengedett madarak életben maradási esélyei kifejezetten jók, 88%-uk túlélte első életévét, és a túlélési ráta a következő években már 96%-ra emelkedett, ami vadon élő állatok esetében kiemelkedően magasnak számít.

Miután a kiengedett fiatal madarak elérték az ivarérettségüket megindult párba állásuk, először 1993 tavaszán figyeltek meg egy párt Franciaországban (Haute-Savoie), amelyek három évvel később fészket építettek, a következő évben pedig sikeresen költöttek, így 1997 augusztusának elején 117 napos korában kirepült a 20. század első vadon született saskeselyű-fiókája az Alpokban (ugyanaz a pár 1998-ban is sikeresen költött,

és ekkor már Olaszországban is fészkelte egy pár). Az első sikeres költés óta eltelt húsz évben a fészkelések száma folyamatosan nőtt, 1997–2001 között évente 1–3, 2002–2006 között évente 2–7, 2007–2011 között évente 7–14, 2012–2016 között pedig évente már 10–25 pár fészkelte az Alpokban. 2016-ig összesen 173 sikeres költést regisztráltak, amelyek eredményeként az Alpokban jelenleg 220–250 saskeselyű él, 2016-ban pedig már 25 pár költött sikeresen. Hazánkhoz legközelebb az ausztriai Hohe-Tauern Nemzeti Parkban, Rauris település közelében (Rauris-völgy, Krumlal), illetve a Grossglockner Hochalpenstrasse környékén lehet a fajjal találkozni.

Nyilván sokakban felmerül, hogy ez a Magyarország felett átrepülő saskeselyű (*Adonis*) nem is vad eredetű madár, ezért a faj ezen adatok alapján nem kerülhetne be a névjegyzékbe. A madár eredetét tekintve ebben azért

van némi igazság, hiszen *Adonis* az ostravai állatkertben látta meg a napvilágot 2014. február 16-án, és három hónapos korában, 2014. május 20-án engedték szabadon a Francia-középhegység déli részén (Cévennek), Meyrueis település közelében. A madár az elengedés után egy évig a Parc national des Cévennes területén, illetve annak közelében tartózkodott. 2015 május első felében elindult észak-

Az előtérben ivarérett, a háttérben fiatal szakállas saskeselyű

keleti irányban, és tett egy kört Franciaország északkeleti részén, ahol egészen Strasbourgig eljutott, majd mintegy 10 nap múlva visszatért a Cévennekbe. Ezután június elején megint északnak vette az irányt, és először északnyugat-

sáig azon a területen mozgott. 2016 májusában a madár megint gondolt egy nagyot, és a Berni-Alpok érintésével, majd az Alpok északi részén kelet felé repülve június közepére Bécs környékére jutott, ahonnan Szlovákián, a Magas-

havasokban és a Torockói-hegységben, végigrepült a Partium keleti részén, majd visszatért a Máramarosi-havasokba. Innen augusztus elején „áttette székhelyét” a Magas-Tátrába, ahol – néhány rövid nyugati irányú kiruccanástól eltekintve – egészen október elejéig tartózkodott, amikor is gondolt egyet és Magyarországon keresztül délkeleti irányban elrepült a Déli-Kárpátokba, ott elért egészen a Kazán-szorosig, sőt október közepén a Kárpátokon túlra, Olténiába is eljutott.

Visszatérve a névjegyzékbe kerülés kérdéséhez, az igaz, hogy ez a madár állatkertben született, de ott eleve abból a célból szaporítják a fajt, hogy aztán a korábbi elterjedési területen szabadon engedjék a fiatalokat. *Adonist* még 2014-ben engedték el, azaz már több mint két éve él szabadon, amit felfoghatunk úgy, hogy – bár még nem költött, mert ivaréretlen – részévé vált az Alpokban élő populációnak, amelyben már egyre több vadon költő pár, sőt egyre több vadon született madár is van.

A saskeselyű Alpokban történő visszatelepítése mindenképpen sikertörténetnek tűnik, amin felbuzdulva a későbbiekben akár a Déli-Kárpátokban is meg lehet próbálkozni hasonlóval.

Hadarics Tibor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	1997-2016
Franciaország																					
Haute-Savoie	1	1	1	1				1	1	1	1	1	3	2	2	2	3	2	2		27
Vanoise						2	1	1	3	2	3	1	2	3	2	1	3	2	2	2	30
Mercantour												1			1	1	1	1	2	1	8
Összesen (F)	1	1	1	1	2	1	2	4	3	4	3	5	5	5	5	4	6	6	6	5	65
Olaszország																					
Lombardia		1	2	1	3	1	3	3	3	3	2	2	2	4	1	2	2	2	3		40
Dél-Tirol																			1	1	2
Gran Paradiso																			1	1	2
Aosta																				1	1
Összesen (I)	1	2	1	3	1	3	3	3	3	3	2	2	2	4	3	4	3	5	7	5	52
Svájc																					
Graubünden										2	2	2	2	3	1	1	6	5	8		35
Wallis										1					1	1	2	2	3	3	13
Összesen (CH)										3	2	2	2	4	2	6	8	8	11		48
Ausztria																					
Salzburg														1	1				1	1	4
Karintia															1				1	1	4
Összesen (A)														1	1	1	2	1	2	2	8
ÖSSZESEN	1	2	1	3	1	5	2	5	7	6	10	7	9	10	14	16	19	26	25		173

nak repülve, majd északkelet felé fordulva Észak-Franciaországon és Belgium délkeleti részén keresztül pár nap alatt elért Hamburg és Lübeck közelébe, ahonnan déli irányban átrepülve egész Németország és Svájc felett eljutott a Berni-Alpokba. Szeptember közepéig itt tartózkodott, majd elrepült délkelet felé a Francia-Alpok nyugati részébe, ahol megint hosszasan időzött, egészen 2016 máju-

Tátrán át egy hatalmas északkeleti hurkot írt le, átrepült Délkelet-Lengyelországon, érintette Fehéroroszország délnyugati részét, majd dél felé fordulva (Ukrajnán át) június végére megérkezett a Máramarosi-havasokba. Július folyamán a madár Erdélyben tartózkodott (ahol sikerül megfigyelni és fényképezni is), eleinte a Radnai-havasokban időzött, majd tett egy kört Erdélyben, megjelent a Gyalui-

„Sovány szaporodása, farkasoknak és medvéknek kirakott mérgezett döögök, melyek gyakran az ő vesztét is okozzák, az ember térfoglalása, a hegyek magányának vadászok, turisták stb. által való sűrűbb látogatottsága, mind oly körülmények, melyek fogyatkozását elősegítik. Nem sokáig fog már szárnyalni az égnek törő havasok élei fölött, büszke önértéssel sokszor az ember elől sem térve ki; nem sokáig dobálja le a magasból a csontokat, hogy a sziklán összezúzódjának s így azokat is elkölthesse, mert létének harcza a művelődő emberrel szemben egyenetlen küzdelem, melyben kell, hogy a rövidebbet húzza. Kiveszésének előestéjén, gazdaságilag már nem jöhet tekintetbe. Megmenteni nem lehet, mert a vadállománynak, nyájának részben ellensége.”

Chernel István (1899): Magyarország madarai – részlet

Érdekes madármegkerülések

Madár-
gyűrűzés

© Massimo Biondi felvétele

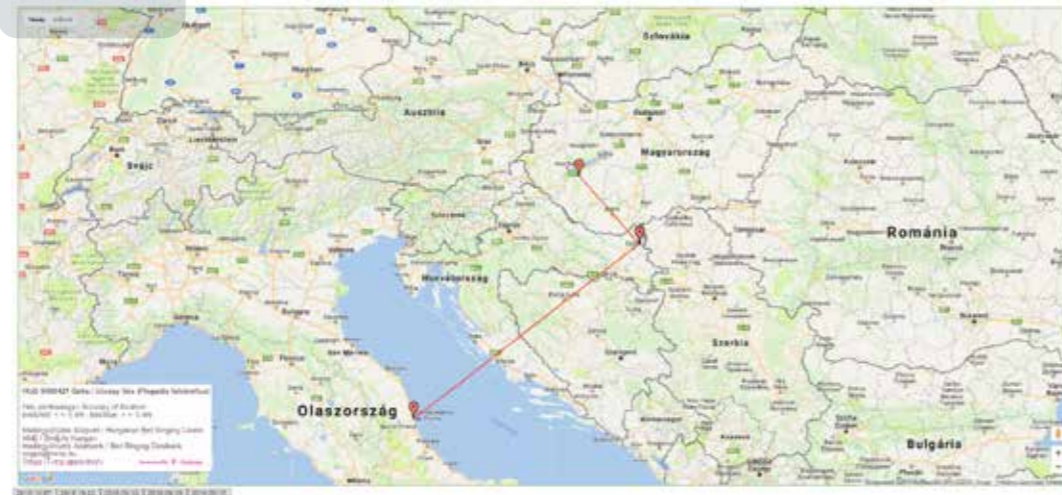
Sarlós partfutó

AZ ELMÚLT IDŐSZAKBAN a Madár-gyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők neveit technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelmel tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, az október közepéig beérkezett adatok alapján készültek.

Fürj

Nyár végén Bosznia-Hercegovinában, a Száva-folyó mellett lőttek le egy hazai gyűrűs fürjet. A madarat a Tömördi Madárvártán gyűrűzték két héttel korábban (Illés Péter). Ez az első magyar gyűrűs fürj megkerülési adata Bosznia-Hercegovinából. Eddig 22 Magyarországon gyűrűzött fürj került kézre külföldön, a legtöbb Olaszországban (11 példány).

Batla a "Tringa" program térképén

Kárókatona

Egy 2014-ben, Lettországon, színes gyűrűvel jelölt kárókatonát figyeltek meg idén október elején a Tatai Öreg-tavon (Bátky Gellért). Ez az első lettországi színes jelölésű példány megfigyelése itthon. Korábban négy lett fémgűrűs kárókatona került nálunk kézre, valamennyit lelőtték. Magyarországon ezidáig 16 országból, 401 külföldi gyűrűs kárókatona került meg, az esetek többségében lelőtt példányok voltak.

Batla

Egy idén nyáron, a Balaton közelében, fiókaként színes gyűrűvel

jelölt (Szina Péter) batlát figyeltek meg szeptember végén Horvátországban, a Kopácsi réten (Mikuska Tibor). Ez az első színes jelölésű hazai gyűrűs példány, amit külföldön azonosítottak. Magyarországon 2011-től összesen 10 batlafiókára került színes gyűrű, ezek közül korábban egyet már megfigyeltek a Kis-Balatonon.

1908 és 1932 között 3591 batlát jelöltek hazai gyűrűvel, elsősorban a Kis-Balatonon és a Vajdaságban (Obedska Bara). Mindebből 92 példány kézrekerüléséről maradtak fenn információk az Aquila hasábjain. Ezek nagy része belföldi

Kárókatona

© Bátky Gellért felvétele

vagy a Kárpát-medencén belül történt, de érkeztek adatok Algériából (2 példány), Egyiptomból (2), Franciaországból, Görögországból, Hollandiából (2), Máltáról, Montenegróból, Norvégiából, Olaszországból (3), Oroszországból, Spanyolországból, Ukrajnából és Romániából (8) is.

Rétisas

Nyár közepén Ukrajnában (Lviv környékén) élve került kézre egy idén, fiókaként gyűrűzött rétisas (Barcánfalvi Péter). Ez az első hazai gyűrűs példány megkerülése a keleti szomszédunkban. A madarat a www.ring.ac weboldalon keresztül jelentették, de sajnos fals e-mail címmel, így nem lehetett több információt beszerezni a kézrekerülés körülményeiről és a madár állapotáról.

Sarlós partfutó

Egy idén, október 1-én, Harta közelében jelölt (Benei Béla) sarlós partfutót fényképeztek két héttel később a Tirrén-tenger partján, Olaszországban (Massimo Biondi). A fényképekről a fémgűrű száma is olvasható volt. Ez a második megkerült hazai gyűrűs példány Olaszországban. Magyar gyűrűs sarlós partfutók ezen kívül Gambiában, Lengyelországban, Svédországban és Ukrajnában (2 példány) kerültek meg. Külföldi gyűrűs példány hazai előfordulásáról eddig nincs adatunk.

Havasi partfutó

Szeptember második felében többször is megfigyeltek egy színes gyűrűs havasi partfutót a Fertőújlak közeli Borsodi dűlőben (Hadarics Tibor, Balaskó Zsolt), amit később

Havasi partfutó

© Pellinger Attila felvétele

meg is fogtak ugyanott (Pellinger Attila). A madarat szeptember elején gyűrűzték Ukrajnában, Odessa közelében. Ez az első ukrán gyűrűs példány megfigyelése és visszafogása itthon. Jelenleg 20 külföldi gyűrűs havasi partfutó megkerülési adata van a madárgyűrűzési adatbankban, a legtöbbet Lengyelországban jelölték (12 példány).

Nagy goda

Egy 2015-ben, Finnországban gyűrűzött nagy goda színes gyü-

rűjét olvasták le szeptember közepén Pusztaszer közelében (Nagy Tamás). Ez az első finn gyűrűs, egyben az eddigi legtávolabb (2059 km) jelölt példány megkerülése itthon. Ezenkívül, jelenleg 10 külföldi gyűrűs nagy goda hazai megkerülése van az adatbankban: 4 holland, 3 francia és egy-egy spanyol és orosz gyűrűs.

Küszvágó csér

Nyár végén, egy 2013-ban Mocska közelében, fiókaként gyűrűzött (Bátky Gellért) küszvágó csért azonosítottak a színes jelölése alapján Romániában, a Fekete-tenger partvidékén. Ez az első hazai gyűrűs megkerült példány Romániában. Ezen kívül, a Magyarországon eddig meggyűrűzött hater küszvágó csér közül 9 került meg külföldön: Bulgáriában, Dél-afrikai Köztársaságban, Görögországban, Mozambikban, Olaszországban, Szerbiában (3 példány) és Ukrajnában.

Karcza Zsolt

Nyolc éve, ugyanitt fiókaként gyűrűzött kanalasgém a Csaj-tavon (Tömörkény). Ez a madár 24. megfigyelési adata, ebből hét alkalommal a teletelő területén, Tunéziában látták, itthon a legtöbbször Csongrád megyében került szem elé, kirepülési helyén vagy annak közelében

© Máté Bence felvétele

Przsevalszkij – az ornitológus

Tudomány-
történet

Przsevalszkij
portréja
Lent:
*Carpodacus
dubius*

MAGYARORSZÁG, azon belül is a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság az utóbbi időben szép eredményeket ért el a házi ló ősenek ma is élő alfaja, az ázsiai vadló (*Equus caballus przewalskii*) vagy Przsevalszkij-vadló félvad állományban történő szaporításában. E csaknem kipusztult patás neve így egyre gyakrabban szerepel közleményekben, sajtóhíradásokban is (sajnos gyakran teljesen hibás írásmóddal, "przewalski ló" néven). A Przsevalszkij-ló névadójának bemutatása nem csupán e veszélyeztetett állatfaj (és annak helyesírása) kapcsán érdekes, de madártani szempontból is, mivel e nagy nevű felfedező útjai során rengeteg madarat gyűjtött, többet ő írt le először, további fajokat pedig róla neveztek el.

Életútja

Nyikolaj Mihajlovics Przsevalszkij 1839. április 12-ikén született Szmolenszkben. Egyik 16. századi felmenője Kornilo Aniszimovics

Parovalszkij kozák kapitány még a 16. század második felében szegődött lengyel király (és erdélyi fejedelem) Báthory István szolgálatába, majd a mai Szmolenszk tartományban telepedett le, ahol megélhetését a királytól kapott öt faluból szedett adó biztosította. Letelepéseként Parovalszkij-ról a lengyel csengésű Przewalskira változtatta. Ahogy az évtizedek múlásával Lengyelország határai a cári birodalom rovására zsugorodtak, a terület a 18. századra orosz befolyás alá került, és ezúttal Nyikolaj nagyapja, Kazimir oroszította a nevét *Kuma Fomics*

Przsevalszkijra. Bár nemesként tartották nyilván, saját birtokkal nem rendelkezett. Fia, Mihail számára sem jutott ki a jómód: 1817-től a hadseregben szolgált, majd megromlott egészsége folytán 32 éves korában nyugdíjazták, ekkor az apjához költözött Kimborovoba. Itt ismerkedett meg Nyikolaj anyjával, Jelena Karotnyikovával, aki a kitarító udvarlást követően az apa kezdeti nemtetszése ellenére végül igent mondott neki, és az egybekelt pár letelepedett Otradnojében. Az esküvőre egy évvel megszületett Nyikolaj, majd újabb egy év múltán öccse, Vlagyimir. A két fiú jó barátságban töltötte gyermekkorát a környék erdeit járva. Tanórákat eleinte nagybátyjuktól, Pável Karotnyikovtól vettek, később 1855-ig a szmolenszki gimnáziumba jártak. Az öccs joghallgató, majd elismert jogász lett, Nyikolaj a katonai pályát választotta. Mivel az orosz birodalomra békésebb idők jöttek, nem sok tennivalója volt a seregben. 1861-ben sikeresen felvételizett a szentpétervári hadiakadémiára.

Már a gimnázium során megutálta az iskolát és a városi életet, az akadémia nem váltotta be elképzeléseit, így már azon gondolkodott, hogy otthagyja azt, mikor a lengyelországi januári felkelés elfojtására jelentkező kadetteknek lehetőséget adtak, hogy egy évvel hamarabb befejezzék tanulmányaikat, amit Przsevalszkij habozás nélkül elfogadott. Varsó melletti állomáshegyén már nem sok dolga akadt, így egyre jobban kezdett arról álmokat szövögetni, hogy földrajzi felfedező lesz *David Livingstone*-hoz hasonlóan. Érdeklődése egyre inkább Ázsia még felfedezetlen részeinek az irányába fordult. Könyvekből botanikát és zoológiát kezdett tanulni, majd rövidesen újabb szerencse érte: 1864-ben a junker kadetteknek Varsóban iskolát nyitottak, ahová Nyikolaj történelem- és földrajztanárként alkalmazták. Tanársága inkább a diákok, mintsem a hadsereg szempontjából volt

hasznos, mivel lebilincselő tanításain felbuzdulva számos hallgatója hagyta ott később a hadsereget, hogy földrajztudós, mezőgazda vagy akár történész legyen. Tanítás után a délutánjait rendszerint a városi állattani múzeumban töltötte, ahol az ottani neves zoológussal, *Wladyslaw Taczanowski*val (1819–1890) is sokat konzultált. 1866-ban nagy öröme áthelyezték a szibériai Irkutszkba. Az Orosz Földrajzi Társaság anyagi támogatásával az Usszuri folyó vidékét tanulmányozta két éven át, 1867–1869 között.

Első nagyobb expedíciója 1870–1873 között zajlott Dél-Mongólia felfedezése céljából. Kjahtából kiin-

*Carpodacus
rubicilloides*

dulva átszelte a Góbi sivatagot és egészen Pekingig jutott, majd a Jangce felső folyását kutatta végig, 1872-ben pedig Tibetbe is eljutott. A csapatnak négy állandó tagja volt. Leghőbb vágya, a dalai láma székhelyének, Lhászának az elérése nem sikerült, de így is jelentős geográfiai, botanikai és zoológiai adatokat gyűjtött: több mint 5000 növényel és ezer madárral tért haza.

1876–1877 között újból megkísérelte elérni Lhászáat, ami első útja során nem sikerült neki. Itt már nyolc embert és kétféle felszerelést vitt magával. Kelet-Turkesztánon és a Tien-sanon át vezetett útja. Megtalálta a Lop-nórt, amit Marco Polo óta európai ember nem látott. Útja során még sikerült vad kétpupú tevéket is látnia.

Harmadik nagy ázsiai útja 1879–1880 között zajlott. Hami és Da Qaidam érintésével a Kuku-nór medencéjébe jutott ekkor el. Tien-sanon keresztül 260 kilométerre sikerült megközelítenie Lhászáat, de ez alkalommal sem sikerült a dalai lámával találkoznia.

1883-ban indult húszfős expedíciója, melyen már ott volt az akkor még ifjú *Vszevolod Ivanovics*

P. Kozlov
Balra:
V. Roborovszkij
Lent:
Grus nigricollis

Roborovszkij (1856–1910) – egy másik gyakran hibásan írt faj, a *Roborovszkij-törpehörcsög* névadója – és *Pjotr Kuzmics Kozlov* (1863–1935) is. Kjahtából a Góbi sivatagon át a Helan-hegységbe, illetve a Tien-san keleti vonulatán keresztül vitt az utuk. A Jangcénél visszafordultak Kuku-nórhoz, nyugat felé Hotanba és az Iszik-köl tóhoz jutottak el. 1885 tavaszát a Lop-nór mellett töltötték a madár-vonulást tanulmányozva.

Eltökétségét jellemzi, hogy negyvenkilenc évesen újabb expedíció szervezésébe kezdett.

1888. november 1-jén halt meg ötödik nagy expedíciója kezdetén. A mai Biskek közelében vadászatra indult néhány társával. Hazafelé megszomjazott és a figyelmeztetés ellenére ivott a Csü folyó vizéből. Rossz közérzete ellenére három nap lovaglással elérték az Iszik-költ. Ekkor belázosodott és a karakoli katonai kórházba vitték társai, de expedíciókon edzett szervezete sem volt képes a betegséget – min-

den valószínűség szerint tifuszt – a többnapos kezelés ellenére legyűrnie. Síremléke az Iszik-köl partján található. Karakol városának nevét a cárt 1893-ban Przsevalszkira változtatta, mely nevet 1921-ig, majd 1939–1991 között viselte.

Madártani munkássága

Przsevalszkij gyerekkora óta megszállottként imádott vadászni. Már első útjára jól felkészült a madarakból is, a lengyel Taczanowskitól is ismereteket gyűjtve. Útja során számos madarat begyűjtött a tudomány számára. Megfigyeléseket is végzett, útján a madarak tavaszi érkezésének az idejét is feljegyezte.

Saját naplói szerint útjai során 430 madárfaj ötezer példányát gyűjtötte, továbbá négyszáz madártortát is számlált kollekcója. A gyűjtemény egy része magántulajdonba került, mások csere útján külföldi múzeumokba vándoroltak, de tibeti gyűjtéséből 1600 preparátum megmaradt Szentpétervárott. Összesen húszezerre tehető állattani, tizenhatezerre botanikai begyűjtött példányainak a száma, amelyek

Leptopocile e. elegans,
Leptopocile s. sophiae,
Leptopocile sophiae obscurus

későbbi feldolgozása javarészt a szakterület specialistáira hárult. Ugyanakkor az általa gyűjtött új fajok egy részét maga írta le. Bár nem kapott formális képzést állattantól vagy botanikából, autodidakta úton gyűjtött ismeretei hozzásegítették, hogy korrekt, a kor színvonalának megfelelő leírásokat készítsen. Az általa felfedezett tizennégy új faj és hét további alfaj leírása két művében található. 1876-ban jelent meg „Mongolija i sztrana Tangutov” (Mongólia és a tangutok országa) című kétkötetes munkája, amelynek második kötete nagyrészt állattani témájú. Itt összesen 289 madárfajról találunk ismertetést. A tudomány számára addig ismeretlen fajok esetében latinul megadta leírásukat, és testméreteket is közölt róluk. Ő írta le e könyvben először az *Urocynchramus* (rózsásfarkú) nemzetséget, illetve a ma is elfogadott rendszertani alakok közül a Przevalszkij-szirtifoglyót (*Alectoris magna*), a tibeti császár-madarat (*Tetrastes sewerzowi*), a tibeti darut (*Grus nigricollis*), a fehérszemöldökű pirókot (*Carpodacus dubius*), az óriáspirókot (*Carpodacus rubicilloides*), a kínai rózsásfarkút *Urocynchramus pylzowi*, a szecsuáni cinegét (*Poecile superciliosus*), az azálearigót (*Turdus kessleri*), a Helanhegységi rozsdafarkút (*Phoenicurus alaschanicus*), a fehérfarú

havasipintyet (*Onychostruthus taczanowskii*), valamint a fácán *Phasianus colchicus strauschi*, a kormosfejű cinege *Poecile montanus affinis*, a nyírcinege *Lophophanes dichrous dichroides* és a rózsásbegyű pirók *Carpodacus puniceus longirostris* nevű alfajait. Egy további kifejezetten madártani tárgyú közleményt írt „Közép-Ázsia új madárfajai” címmel 1887-ben a szentpétervári *Zapiski Imperialnoj Akademii Nauk* című folyóirat 55. kötetében. Itt a mongol szürkebegyet (*Prunella koslowi*), a bőbitás királykát (*Leptopocile elegans*), az óriásgébicset (*Lanius giganteus*), a Kozlov-pirókot (*Carpodacus roborowskii*), továbbá a bíborkirályka *Leptopocile*

Sitta leucopsis przewalskii

Az ázsiai vadló elnevezése számos nyelvben őrzi Przevalszkij emlékét

sophiae obscurus és a Blanford-havasipinty *Pyrgilauda blanfordi barbata* alfajait írta le.

A Kozlov-piróknak eredetileg a *Kozlowia roborowskii* nevet adta, amellyel két tanítványának, egyben útítársának, Pjotr Kozlovnak – kinek későbbi felesége volt egyébiránt *Elizaveta Vlagyimirovna Kozlova* (1892–1975) szovjet ornitológus – és Vszevolod Roborovszkij-nak a nevét örökíti meg.

Ornitológiai munkássága előtt tisztelegve különböző auktorok a rozsdás hangyászpittát (*Grallaria przewalskii*) és a kansui papagájcsőrűt (*Sinosuthora przewalskii*), illetve a tibeti királyfogoly *Tetraogallus tibetanus przewalskii*, a burját tücsökmadár *Locustella thoracica przewalskii*, a kékbegy *Luscinia svecica przewalskii*, a vízirigó *Cinclus cinclus przewalskii*, a havasi fülespacsirta *Eremophila alpestris przewalskii*, a keleti csuk *Saxicola maurus przewalskii* és a tibeti csuszka *Sitta leucopsis przewalskii* nevű alfajait is róla nevezték el. Leginkább mégis az ázsiai vadló (*Equus caballus przewalskii*) neve tette ismertté zoológus körökben, amelyet 1881-ben írt le *Ivan Szemjonovics Poljakov* (1845–1887) a Przevalszkij által megszerzett koponya, lóbőr és az általa tett terepi megfigyelések alapján.

Magyar Gábor

© Korsós Zoltán felvétele

Haragos, de nem mérges

A kaszpi haragossikló Magyarországon

Ami nem madár

© Korsós Zoltán felvétele

A HAZAI HERPETOFAUNA nem tekinthető gazdagnak, még európai szinten sem, annak ellenére, hogy tőlünk északra még kevesebb faj fordul elő. Kétéltű- és hullófaunánk bizonyos értelemben átmenetet mutat a tőlünk délre, nyugatra vagy keletre fekvő területekkel, és a fajok száma is Közép-Európában kezd drasztikusan csökkenni Dél-Európa felé. Talán éppen ennek az átmenetiségnek köszönhető, hogy számos faj nálunk válik igen ritkává, vagy vesztí el életföldrajzi okokból is életterét. Ilyen, az elterjedésének északi peremét Magyarországon elérő kaszpi haragossikló (*Dolichophis caspius*) is. A korábban alfajként, majd önálló *Coluber*-fajként „haragos sikló” néven ismert kígyó magyar nevének kiegészítését az új rendszertani ismeretek és a rendszertant egyre inkább tükröző magyar nevezéktani szempontok tették szükségessé.

A kaszpi haragossikló elsősorban Délkelet-Európában, illetve Kis-Ázsiában honos, a Kárpát-medencébe a Duna nyugati partja mentén hatolt be, minden

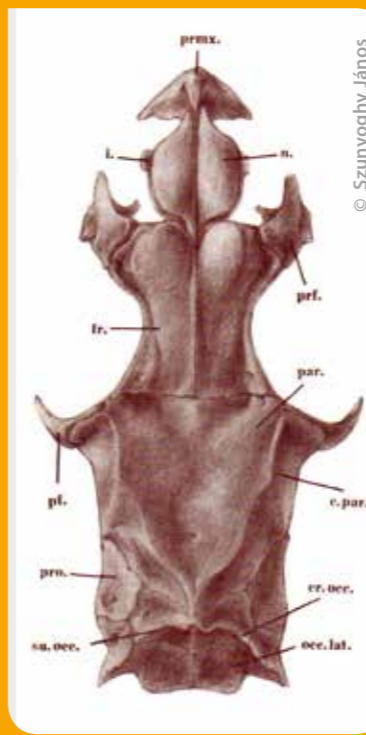
valószínűség szerint a legutóbbi eljegesedés után, úgy 6-7 ezer évvel ezelőtt. A sztyeppi vegetációt követte, amely alatt elsősorban a löszsziptyepket, illetve a

© Halpern Balint felvétele

Szubfosszilis lelet

Hogy a kaszpi haragossikló Magyarországon ilyen szét-szórt és töredékes előfordulást mutat (Budai-hegység, Szársomlyó), sok herpetológus fantáziáját izgatta. Szunyoghy János (1908–1969), a Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményének egykori vezetője doktori dolgozatát a kígyók csonttanából írta 1932-ben. Az ebből készült tudományos közleményében csontleletek alapján próbálta rekonstruálni, hogy a korábbi földtörténeti korokban Magyarország területén mely kígyófajok voltak honosak. A kaszpi haragossikló (akkori nevén: *Zamenis jugularis* L. var. *caspia* Gmelin) csontjait Beremenden, Villányban, Csarnótán, Polgárdiban és Paks környékén lelte föl, eleven példányait pedig a budai Sas-hegyen, a János-hegyen és a Budatétényi-hegységben fogta be. A gyönyörű illusztrációkkal, koponyarajzokkal ellátott vaskos publikációban legérdekesebbek a polgárdi és a paksi leletek, mert ezek távol estek az akkor ismert előfordulási helyektől. Szunyoghy magyarázata szerint a haragossikló valaha (a földtörténeti pliocénben, azaz mintegy 5–2,5 millió éve, tehát a jégkorszak előtt) összefüggő vagy legalábbis széles, általános elterjedésű kígyófaj volt a Kárpát-medencében, s a jelenlegi, foltokban elszigetelt előfordulás a pleisztocén alatti (jégkorszakok okozta) kihálások eredménye. A paksi előfordulást, összesen 69 csontdarabot Szunyoghy külön kiemelt, és a „szubfosszilis? öreg rókalukból” megjegyzéssel látta el (a „szubfosszilis” azt jelenti, hogy a csontmaradványok nem túl régiek, esetleg csak néhány száz vagy ezer évesek). Az adat a későbbi szakirodalomban mindaddig kérdőjellel, bizonytalanként jelent meg, míg 2000-ben egy meglepetésszerű lelet alá nem támasztotta a hitelességet.

© Szunyoghy János

sekély talajú dolomit-, mészkő- és homokkőgyepek kell értenünk. Ha rápillantunk a mai töredékes elterjedésére, akkor azt gyaníthatjuk, hogy a Mezőföld löszpusztáin vagy a Budát övező dolomit- és mészkőkopárokon egykor gyakori hulló lehetett. A mezőgazdaság azonban felemészítette a jó termőtalajt adó löszgyepeket, és később a legeltetéssel és szőlőműveléssel fenntartott kopárokon kialakult sziklagyepi élőhelyeit is maguk alá temették az ültetett idegenhonos fekete fenyvesek, de a természetesnek tekinthető, csertölgyből és egyéb hazai fafajokból álló erdők is. A haragossikló populációinak nagy

Szunyoghy János haragossikló-koponyáról készített illusztrációja

része tehát még azelőtt eltűnt, hogy a szakirodalom említést tett volna róluk. Valóban, a legrégebbi források is csak szigetszerű előfordulásokról beszélnek, holott világosan látható, hogy egy-egy élőhelyfolton továbbra is képes kisebb, néha egészen jelentős állomány fennmaradni. Egykor tehát ennek a fajnak nem lehettek nehézségei, ami a rendelkezésre álló élőhelyeket illeti.

Mára azonban csak néhány kisebb populáció maradt fent, ezek közül a legerősebb a Szársomlyón és a Pesthidegkút környékén található két állomány. További kisebb, Budai-hegységben és Duna-menti populációkról tudunk, amelyek szinte mind a végüket járják.

Az elmúlt években sok figyelmet kap ez a lenyűgöző hulló. Az akár a két métert meghaladó hosszával, majd' karvastagságú törzsével és igencsak harcos temperamentumával sokak képzetét megmozgatta már, és talán ennek köszönhető, hogy védelme újra a fókuszba került. A védelmét segítő vizsgálatokat egyikünk (KZ) szakvezetésével Bellaagh Mátyás végzett a 2000-es években, majd védelmi terv is készült a faj helyzetének javítására. 2011-től az MME Kétéltű- és Hullóvédelmi Szakosztálya (MME KHVSZ) indította el monitorozó és élőhelyvédelmi programját. Igen hamar sok új adat gyűlt össze mind a régen ismert, mind a nemrégiben

A levedlett bőr is bizonyíthatja a faj jelenlétét egy élőhelyen

felfedezett Duna menti élőhelyekről, mi több, önkéntesek segítségével egyes Buda környéki élőhelyek javítására is sor került. A haragossikló védelme tehát újabb lendületet kapott, ugyanakkor számos újabb veszélyeztető tényezőre is fény derült. Ilyen az élőhelyekre nehezedő egyre jelentősebb rekreációs nyomás (kirándulók, kutya-sétáltatók, terepkerékpárosok stb.) vagy a vörös-kővári élőhely sportcélú fejlesztési elképzelései. A haragossikló azonban kezdi megtalálni a módját, hogy beférkőzzön a köztudatba. Az MME KHVSZ számos

© Vági Balázs felvétele

Jane Goodall és a nyomkövetővel ellátott siklónk

fórumon mutatta be új eredményeit, és az élőhelykezelésekhez, illetve a monitorozó programjához egyre több segítséget kap az állami és a civil szférától. Így történt, hogy

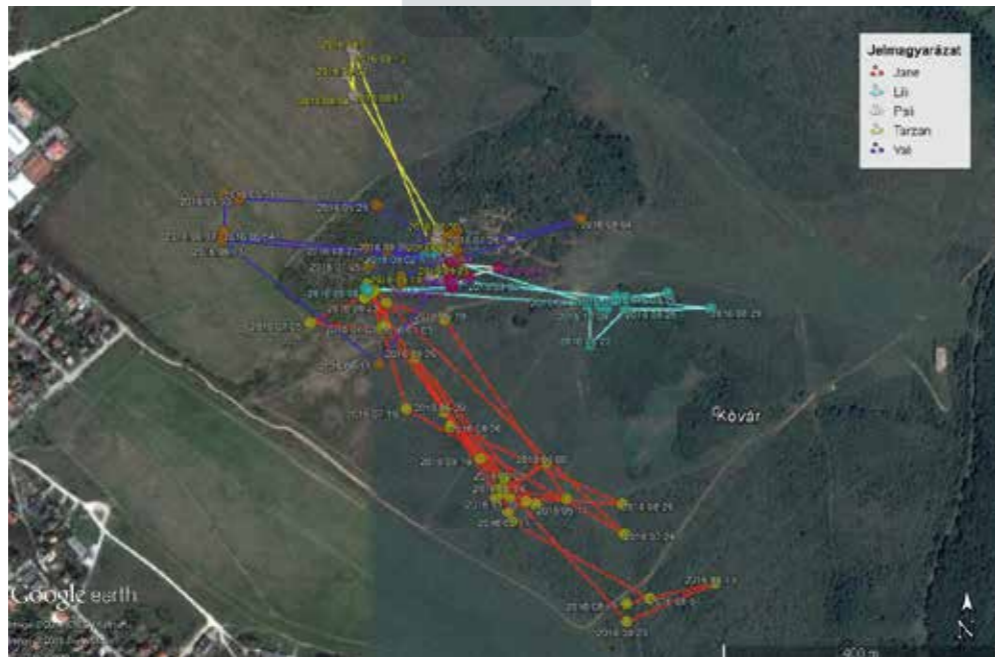

© Korsós Zoltán felvétele

Fiatal haragossikló portréja
Lent: Jeladóval ellátott példányok mozgásának térképen történő megjelenítése

Visszatérve a rádió-nyomkövetéses vizsgálatokra, 2016 számos új érdekes információval szolgált ennek a kígyónak az életmódjáról, ami jelentősen átalakítja a védelmével kapcsolatos ismereteinket. Az alapvetően invázió (sebészi beavatkozást igénylő) módszer alkalmazását több, védelmi szempontból kulcsfontosságú kérdés megválaszolásával kapcsolatos igényünk támasztotta alá. A vörös-kövári

a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI), valamint a Pilisi Parkerdő Zrt. számos ponton támogatja az élőhelykezelési tevékenységet, egyes vállalatok, illetve a Földművelésügyi Minisztérium (FM) anyagiakkal is hozzájárultak a programhoz. Különösen kiemelendő az FM és a DINPI által finanszírozott, a Fővárosi Állat- és Növénykert (FÁNK) állatorvosainak közreműködésével végrehajtott rádió-nyomkövetéses vizsgálat, amely egy újabb jelentős elvi támogató, Jane Goodall személyes közreműködését is magával hozta. A Jane Goodall Intézet önkéntesei évek óta vesznek részt az élőhelykezelési programokban, ez adta az apropót a neves főműkutató rövid, de igen jelentős közreműködésére. A vizsgálat idején, 2016-ban indult, és az első rádió-nyomkövetővel ellátott példányt Jane Goodall személyesen engedte szabadon a pesthidegkúti élőhelyen. Az esemény nagy médiahírvérést kapott.

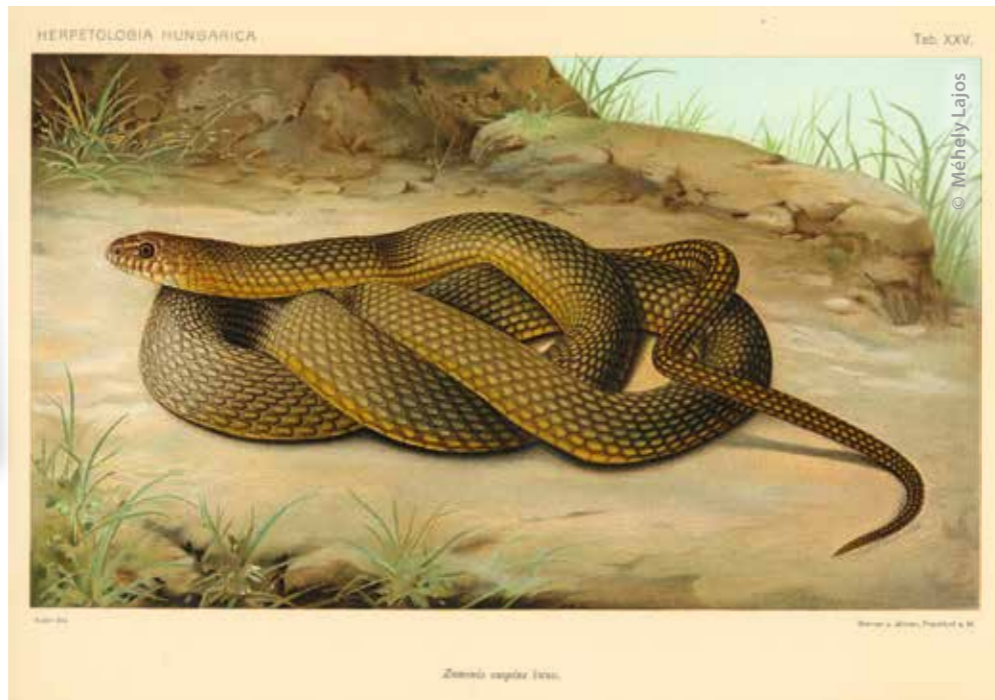

csak a haragossikló kutatásának történetét dolgozza fel számos érdekes történettel, hanem áttekintést ad a faj törzsféjlődéséről, ökológiájáról és kiterjedt rokonságáról is.

és a sas-hegyi élőhelyek között, a Hűvösvölgyi úton elütve talált felnőtt példány mindjárt több kérdést is felvetett: vajon ez az egyed az egyik ismert élőhelyről vándorolt

Ugyancsak idén látott napvilágot a FÁNK gondozásában, az *Állatkerti Kötetek a Természetért* sorozatban megjelent *A haragossikló és rokonai* című kötet, amely nem

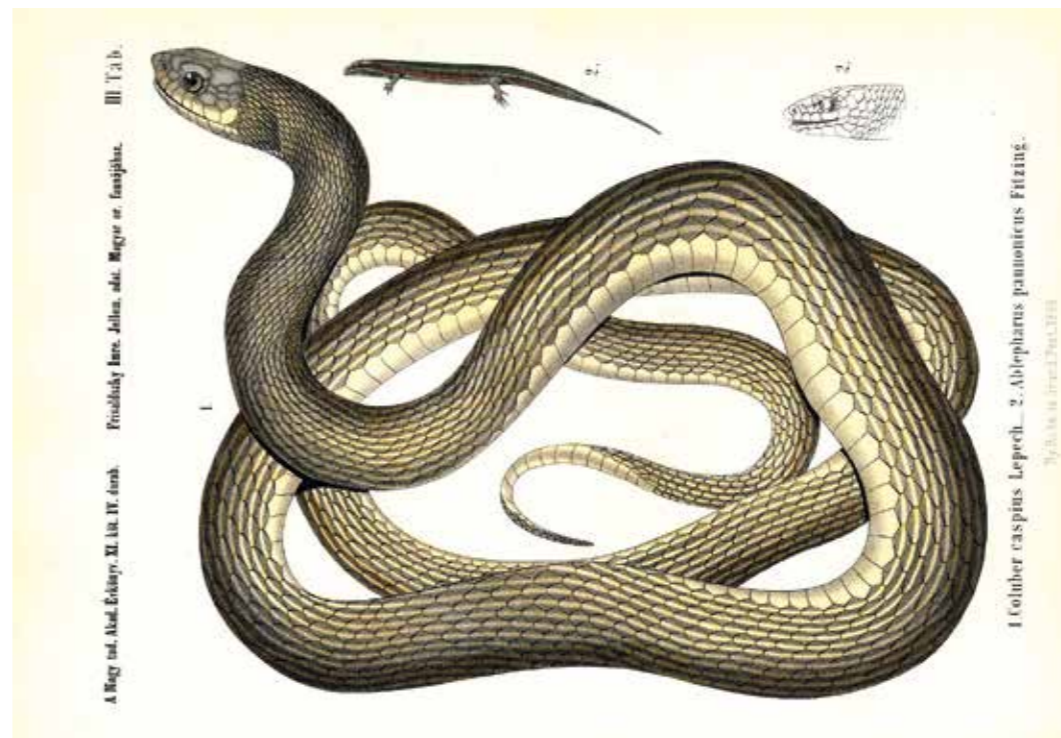

© Halpern Bálint felvétele

ilyen messzire, vagy vannak még fel nem tárt szórványállományok a Budai-hegységben? A Vörös-köváron tapasztalt észlelések kis kiterjedésű helyszínei teljesen lefedik-e a haragossiklók mozgáskörzetét, vagy vannak nagyobb, eddig nem észlelt elmozdulásaik? Vajon a hármashatárhegyi vitorlázórepertér kezelésének közelmúltbeli változásai miatt rohamosan terjeszkedő cserjések hogyan érintik a haragossiklók életfeltételeit? A növekvő emberi jelenlét milyen mértékben zavarja ezeket a fokozottan védett hullóket?

Ez a ritka faj a legimpozánsabb hullóink egyike
Lent: A haragossikló egykori ábrázolása Frivaldszky Friaudszky 1865-ös művéből, valamint Méhely kiadatlan monográfiájából (a túldalalon)

A sok kérdésre nem biztos, hogy egyértelmű válaszokat kaptunk az idén jelölt állatok mozgásának megismerése révén, de az biztos, hogy ismereteink jelentősen bővülnek e téren. A megjelölt 5 példány nyomon követése során megbizonyosodhattunk arról, hogy az ismert búvóhelyektől akár több száz méteres távolságokra is eltávolodnak, feltehetően táplálkozási célú „portyákra”. A Vörös-kövár bokorerdejéből a gyepré merészkedő siklókat azonban egyáltalán nem könnyű észrevenni, ugyanis a fűavarban nesztelenül képesek

kúszni. Ez magyarázhatja, hogy miért látni ritkán őket ezeken a gyepes-cserjés területeken annak ellenére, hogy a siklók meglepően sok időt töltenek itt. Több esetben a portyázó siklóink ürgelyukakban bújtak el, de vaddisznók által megtúrt pocokvárakban is időlegesen tanyát vert egyik-másik példány. Gyanúnk szerint nem csak a búvóhely, hanem az ezekben az üregekben fellelhető táplálék vonzhatta ide a siklókat. Úgy tűnt, hogy a jelölt példányaink mozgáskörzete között kicsi az átfedés, mintha felosztották volna a táplálkozó területeket. Úgy tapasztaltuk, hogy az 1-2 hetes portyázásairól rendszeresen a központi búvóhelyükre térnek vissza és például a vedlésre is ugyanitt kerítenek sort. Érdekes volt látni, hogy a forgalmasabb ösvényeket egyáltalán nem kerülték el, sőt volt olyan példány, akinek a kedvenc búvóhelye pont az út közepén található. Az egyik egyed többször is a tölgyavár alatt találtuk meg. Ezek a példányok a közeledtünkkel egyáltalán nem menekültek el – bíztak az álcájukban. Amikor viszont menekülőre fogták, hangosan csörtetve, szándékosan megzörgetve az avart indultak el, tudatosan valamelyik közeli búvóhelyük felé. Nyáron többször észleltük, hogy inkább a bokrokra menekültek, ahol egy idő után megmerevedve, magukat ágak alá húzva próbálták átvészelní a jelenlétünket. Fogtunk olyan, a fő ösvényre nyíló üreget használó egyedeket, amelyeknek a nyakán szinte biztosan terebicikli okozta sérülés volt látható. Sajnos a területen rendszeresen megfigyelhető terebiciklisták valószínűleg számos kígyót gázolnak el évente. A kaszpi haragossikló új esélyt kaphat, de hullóként az emberi világban nem tud egymaga élni vele. Szükség van tehát még több elkötelezettségre a civil szervezetek részéről, és akaratra az állami és politikai szféra részéről ahhoz, hogy ez a lenyűgöző élőlény velünk maradjon, és nagyszerűségével mindannyiunk fantáziáját megmozgatva, cselekvésre ösztönözzön bennünket közvetlen környezetünk egyéb természeti értékeinek megőrzése érdekében is.

**Babocsay Gergely,
Halpern Bálint, Korsós Zoltán**

Kamera a madárodúban

Madárbarát
kert

© Neithammer Zoltán felvételei

„Tavasszal izgatottan vártam, hogy tetszik-e valamelyik szén-cinegepárnak az új odú. Reggeltől estig folyamatosan rögzítette a kamera képét a számítógémem, mivel nem lehetett tudni, hogy mikor történik valami érdekes.”

INFORMATIKÁVAL FOGLALKOZOM, és nagyon szeretem a madarakat fotózni, megfigyelni. Aki próbálta, az tudja, hogy nem is annyira könnyű jó madárképeket készíteni. Néhány éve már elég jó minőségű és felbontású webkamerákat lehet venni elfogadható áron, és ezekkel is meg lehetne figyelni a madarak életét. A probléma csupán az, hogy ezek rövid kábellel csatlakoznak a számítógéphez. Sok keresgélés után találtam egy aktív eszközt, ami az USB jelet 12 méterre is képes volt továbbítani. Ez a távolság már elegendő volt ahhoz, hogy a számítógép (notebook) a szobában legyen állandó üzemben, a kamera pedig az udvaron. Így sikerült kialakítani egy folyamatos megfigyelő állomást.

Kezdetben egy itató volt a cél. A nyári melegben szinte percnként érkeztek a madarak fürödni, inni. Rendszeres vendégek voltak a rigók, fakopáncsok, a cinegék, verebek, tengelicék, és néha egy-egy meggyvágó. Ősszel, amikor leszereltem a technikát, eszembe jutott, hogy akár egy odúba is kerülhetne a webkamera. Volt már a kertben több normál odú is, de egyikbe sem fért bele, mivel a kamerának legalább 34-40 cm-es a fókusz távolsága, és a normál odúk meg ennél alacsonyabbak.

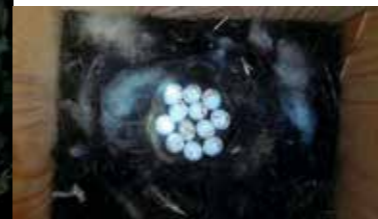
Gyorsan terveztem egy „speciális” odút. Az alapja egy klasszikus „B” odú, de a röpnnyílás felett még 15 cm magasztást használtam. A teteje felnyitható, mint a normál odúknál. Hamar rájöttem, hogy nagyon kevés lesz bent a fény, ezért a tetejére fúrta lyukakat, majd leragasztottam vastag műanyag lappal. A biztonság kedvéért még egy külső fólia borítást is kapott. A csatlakozást a toldóhoz az odú hátuljára szereltem egy vízhatlan dobozba.

Tavasszal izgatottan vártam, hogy tetszik-e valamelyik szén-cinegepárnak az új odú. Reggeltől estig folyamatosan rögzítette a kamera képét a számítógémem, mivel nem lehetett tudni, hogy mikor történik valami érdekes. A HD felvételek így naponta hatalmas adatmennyiséget is igényeltek a tárhelyen. Próbálkoztam moz-

gásérzékeléssel is, de a legkisebb szél esetén is annyira változtak a fények, hogy azonnal indult a felvétel – feleslegesen. Maradt a folyamatos rögzítés, és még most is ezt tartom a legjobb módszernek. Persze időnként át kell nézni a felvételeket, és vágással rövidíteni az anyagot, ha publikálni akarjuk a videókat.

Szerencsém volt, mert az első tavaszon beköltöztek a szén-cinegék. Azt gondoltam, unalmas lesz a sok órányi videót nézegetni, de nagyot tévedtem. Rengeteg részletre derült fény, amire korábban nem is gondoltam volna. Az első év költését csak a blogomban vázlatosan rögzítettem, de 2013-tól négy költési szezon naponta dokumentáltam egy idővonalon, ahol a videók mellett a környezeti tényezőket is rögzítettem (hőmérséklet, időjárás, tojások, fiókák száma). A négy költés hasonlóan zajlott le, de voltak eltérések is.

Az első napokban nagyon sokszor (30-40 alkalommal) berepült a tojó, és a hím is. Vizsgálgatták, kopogtatták az odút. Aztán fűszálakkal, kisebb ágakkal megalapozták a fészket. Erre hordtak rá mohát, vagy inkább tujaleveleket. Mindez 2-3 nap alatt lezajlott. Meglepett ez a gyorsaság. Amint a fészkek elkészült, a tojó minden este bent is aludt. Az alvása nem volt folyamatos, hanem

5-10 percnként felébredt, majd újra elaludt. A tojásokat hajnalban tojta, naponta egyet. A reggeli kirepülés előtt gondosan betakarta a mohával, majd később állati szőrökkel is. Napközben üres volt a fészkek, csak néha ellenőrizte a tojó, hogy minden rendben van-e. Legalább 8-10 tojás gyűlt össze így, aztán elkezdődött a kotlás, és a tojó ettől kezdve nappal sem távozott az odúból.

Nagyon érdekes volt megfigyelni, hogyan zavarta el a tojó az idegen madarakat. Seregélyek és verebek próbáltak bejutni a foglalt odúba. Ilyenkor a tojó széttárta a faroktollait, kiterjesztette a szárnyait, és „puffogó” hangot adott ki. Nagyon

A cinkecsalád életének pillanatképei, a fészkek rakásától a fiókák kirepüléséig

nyókat, pókokat, és készült a fiókák kikelésére.

A fiókák 1-2 nap eltéréssel szinte egyszerre keltek ki. Szintén meglepő volt, hogy a tojások hóját a tojó azonnal megette, az utolsó kicsi darabokat is beleértve. Gondolom, a fiókák csupasz bőrét sértheti a kemény meszes tojás héj, ezért gyorsan el kell távolítani (és ily módon a tojások lerakásához szervezetéből felhasznált meszet is pótolni tudja). A kicsinyek kikelését a tojó aktívan támogatta, szinte kibontotta, kiborította a kis fiókákat. Kezdetét vette az utódok táplálása.

Innentől mindkét madár szinte folyamatosan hordta a táplálékot. Amíg a fiókák kicsik és gyengék,

egymástól a fiókákat, mert egyik sem marad ki a táplálásból. Nem csak a leghangosabbak kapnak enni!

A fészkek mindig tiszta, mivel minden hulladékot kivisznek. A fiókák ürülékét először egyszerűen megesszik, majd amikor már nagyobb mennyiségben termelődik, akkor a csőrükben kihordják. Ha véletlenül elhullik egy-egy fióka, akkor azt is megpróbálják kivinni. Ha nem sikerül, akkor beássák a fészkek aljára.

A fiókák rohamosan fejlődnek, gyorsan kinő a tollazatuk. Az első napokban még nem látnak, ekkor csak hangokkal kommunikálnak. Érdekes hívóhanggal szólítják evésre őket a felnőtt madarak. Amint már látnak, kezdenek érdeklődni a külvilág iránt, és gyakran felugrálhatnak a röpnnyíláshoz. A kirepülés előtt bent az odúban próbálgatják a szárnyukat. Ezért is fontos, hogy kellően nagy legyen az odú alapterülete.

A kirepülés is gyors szokott lenni. Volt olyan fészkek, amelyek 30 perc alatt elhagyta a fészket. Olyan is előfordult, hogy 1-2 fióka nem mert kirepülni, és csak másnap csatlakoztak a többiekhez. A fiókák gondozása még hetekig is eltarthat. A család együtt vonul a közelben, és a fiatalok etetése is tovább folyik. Sokszor találkoztam velük az itatónál is.

A szén-cinegék megfigyelése után egy feketeterítő- és egy rozsdafarkú-fészket is sikerült bekamerázni hasonló technikával.

Végezetül a pontos technikai adatok, ha valaki hasonlóképp szeretné megfigyelni környezeté madarait:

Kamera:

Logitech C 270 HD kamera
USB hosszabbítás:
USB 2.0 A-A hosszabbító
erősítő kábel, 12 m Kolink
KKTU2212E.

Neithammer Zoltán

Egy rozsdafarkú-család életét is sikerült nyomon követni hasonló technikával

addig csak hernyókból „kipréselt” táplálékot kaptak. Elképesztően ügyesen használják a csőrüket a felnőtt madarak, sokszor együttműködve a hernyók felaprításában. Pár napon belül akkorát nőnek a fiókák, hogy már képesek egyben lenyelni az egész hernyót, pókot, lárvát. Megdöbbentő, hogy a felnőtt madarak meg tudják valahogy különböztetni

hatásos volt, és nem is próbálkoztak tovább a betolakodók. Ha idegen cinege érkezett, akkor óriási csata bontakozott ki, amíg az egyik fél nem távozott, gyakran tollakat is hátrahagyva. Tehát a kotlás sem annyira unalmas folyamat...

Ebben a szakaszban már a hím is megjelent, bár főleg kint énekelve hívogatta a tojót. Hozott neki her-

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA KIZÁRÓLAGOS,
SZAKKÉPZETT VISZONTELADÓINKNÁL, VALAMINT AZ
INTERNETEN A WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

EL TERMÉKCSALÁD HATÁRTALAN TÖKÉLETESSÉG

Minden idők legjobb EL távcsövei, amelyek FieldPro csomagjuk révén új magasságokba emelik a kényelmet és a funkcionalitást. A tökéletes optikai teljesítmény és precizitás, a kiemelkedően jó ergonómia és az újragondolt dizájn teszik teljessé ezt a hosszú távú optikai mesterművet. Élvezze még jobban a pillanatot – a SWAROVSKI OPTIKKAL.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK